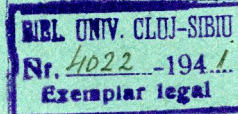

PAGINI LITERARE

An. VII, Nr. 1—2

Ian. — Febr. 1940

S U M A R U L

GRIGORE POPA: Imanență și transcendență — — — —	1
AUREL MARIN: Insemnări despre lume, prieteni și moarte: Pe acești copii — Lumina lunii — Te-am căutat — Toamna — Incertitudini — — — — — — — — — —	14
V. BENEȘ: Tolea — — — — — — — — — —	16
EMIL GIURGIUCA: Drum de toamnă — Cântec de plecare — Ursită — — — — — — — — — —	24
IONEL NEAMTZU: Bărfa — — — — — — — — — —	26
VASILE I. RUSU: Chemare — — — — — — — — — —	31
VINTILĂ HORIA: Cetatea Milei — — — — — — — — — —	38
TEODOR MURĂȘANU: Cărciuma din Agârbici — Căleasa — Târgu Sânpetrului — — — — — — — — — —	41

IDEI - OAMENI - FAPTE

NICOLAE MOCANU: Un cărturar ardelean: Nicolae Drăganu	42
LUCIA APOLZAN: Un album al portului popular românesc	45

CRONICA LITERARĂ

ROMULUS DEMETRESCU: Eugeniu Speranția, „Sus“; Vladimir Cavarnali, „Răsădii verde al inimii stelele de sus il plouă“; I. O Suceveanu, „Fântâni pentru popas“; Dimitrie Danciu, „Solitudini“; Licu Pop, „Priviri în Actualitate“, eseuri; Dumitru Almaș, „Miron Costin“; George Popa, „Literatura ardeleană de azi“.	48
ION I. RUSSU: Anuarul Institutului de Istorie națională	56

INSEMNĂRI

GRIGORE POPA: Zamolxis. — Moldavia. — Sărbătorirea lui Nichifor Crainic. — Patrice de la Tour du Pin. — Notă despre metaforă.	58
ROMULUS DEMETRESCU: Un secol de publicistică modernă moldovenească. — Insemnările zilnice, vol. II ale lui Titu Maiorescu	61
TEODOR MURĂȘANU: O nouă carte de Emil Cioran. — Centenarul lui Titu Maiorescu	62

IMANENȚĂ ȘI TRANSCENDENȚĂ

Tema acestui capitol s'ar putea anunța și în felul următor: *imanența adevărului*¹⁾ și *transcendența credinței*. Sau, dacă am vrea să împingem și mai departe lucrurile, i-am zice: *raporturile dintre uman și divin*, considerate, firește, în interiorul viziunii de care ne ocupăm. Altfel, problema s'ar complica enorm, obligându-ne să dăm lămuriri lăaturalnice, care n'ar avea nici un folos pentru ceea ce urmărim noi. Vom încerca, prin urmare, să conturăm, în limitele concepției kierkegaardiene, *dialectica interferențelor între transcendent și immanent*.

Teza interferențelor dovedește un fapt, asupra căruia e bine să fim preveniți de la început: o *evidență reciprocitate dialectică*, a cărei recoltă se înscrie mai ales pe linia imanenței, definește oarecum însași condiția fundamentală a omului. Căci odată cu conștiința eternității, în om încolțește grija zilei de mâine, grija materială, cum îi zice Kierkegaard, fără să piardă niciodată din vedere grija supremă a veșnicei fericiți. Grija viitorului, pe această cale, nu este decât un semn înainte-mergător al griji de eternitate. Rolul ei este de a mijloci, în spiritul omului, întâlnirea între timp și eternitate. Omul fiind conștiință, este locul în care timpul și eternitatea se găsesc într'un contact perpetuu, unde eternul irumpe în temporal²⁾. Asta însemnează, raportându-ne la *teza interferențelor*, că reciprocitatea dialectică este multiplană, mai mult însă în cuprinsurile imanenței. Mișcărilor dialectice ale credinței, care este un dar al eternității și o pasiune spirituală a omului, ne vor ajuta să deslușim această afirmație.

Credința, în domeniul paradoxului prin excelență, prezintă regiunea cea mai bogată a spiritului. De timpuriu, — ne stau mărturie însemnările *Jurnalului*, — Kierkegaard ne deprinde să vedem în ea o pasiune a voinței. Teza aceasta e reluată în „*Boala de Moarte*”, unde credința se definește ca o fundare transparentă în Dumnezeu. Ca atare, credința are un caracter apriori, la care ajungem parte prin cunoștință, parte prin voință³⁾. Dar asta nu răpește nimic din caracterul de determinație concretă a credinței. Kierkegaard⁴⁾ ne spune răspicat: credința este o determinație mai concretă decât imediatul, căci prin ea noi primim acel ceva ce

1) Înțelegem adevărul în sens uman, socratic, pentru că în sens creștin este identic credinței, cum am văzut. — 2) *Le lit du champs...*, p. 95. — 3) III, A 36 (Hirsch, I, p. 43. Wahl, p. 290). — 4) III, A 39, (Hirsch, p. 44).

nu este dat și nu se poate demonstra plecând dela conștiința anterioară. Acest indemonstrabil este conștiința iertării păcatelor. Acesta este un act liber. Credința însă nu este act arbitrar¹⁾, ci un act obiectiv, deoarece conștiința divină este imantentă în conștiința păcatului.

În această calitate, e bine să fim lămurii asupra acestui lucru, credința nu este cunoștință și nu poate fi redusă nici la o doctrină filosofică, nici la sărăcia uscată a unor fapte istorice. Credem că analizele capitolelor precedente ne dispensează de a insista mai mult asupra acestei afirmații²⁾.

Cu aceasta, trecem la examinarea interferențelor dialectice. Ne vom opri în primul rând asupra credinței, considerată ca o întâlnire a timpului cu eternitatea. Cum se explică această junctiune? Prin izbucnirea eternului în temporal. Dar prin asta n'am făcut decât să deschidem un paradox, dată fiind contradicția infinită între condiția divină și condiția umană³⁾. Și totuși, paradoxul ne va servi drept explicație. Și iată cum. Timpul adevărat, substanțial și concret, nu se organizează în prezent, trecut și viitor decât prin contactul cu eternitatea. Raportarea continuă la elementul etern dă timpului concrețiune și substanță. Fără aceasta, timpul ar rămâne pură abstracțiune, adică spațiu, în limbajul kierkegaardian. Dar timpul spațializat nu-i decât o caricatură a timpului autentic și parodie a eternității. Când intră însă în contact cu eternitatea, grație momentului veritabil⁴⁾, timpul se încarcă de determinații absolute. În acest caz, momentul nu este o determinare a timpului, care trece, ci un mesaj al eternității. Intervenția eternității dă timpului structură, sens și valoare. Dar eternitatea se relevă în moment, ceace înseamnă că ea dă valoare absolută momentului. Noi am văzut că omul este spirit și ca atare, atitudinea lui față de momentul decisiv ia importanță particulară: punându-se ca spirit, în moment, se pune în același timp ca unitate între timp și eternitate. Omul intră în această situație transformatoare de destin printr'un act voluntar. Libertatea lui constă în conștiința păcatului. Păcatul, opunându-se eternului, își autorevelează dimensiunea eternității, dând prin aceasta pozitivitate timpului. Timpul ca exponent pozitiv este privilegiul omului⁵⁾. Nu însă al omului din toate timpurile, al omului în general, ci al omului intrat în ordinea creștină a adevărului⁶⁾. Grecii, de pildă, neînțelegând seama de eternitatea transcendentă, considerau timpul sub aspectul trecutului. Eternitatea însăși era așezată undeva în urmă, ca un spațiu străbătut, de care omul își amintește prin reminiscentță. Chiar și la Platon ideea de moment rămâne abstractă. Nici timpul, nici spiritul, nici conceptul de sensibil nu sunt încărcate de determinațiile lor concrete. Asta însemnează, după expresia lui Kierkegaard, care distinge păgânism, judaism și creștinism, că păgânii trăiesc cu

1) Gânditorul compară cu indoișla, pe care o consideră arbitrară. Pentru limpezirea ideii noi am lăsat la o parte referințele la indoișla.

2) Doritorii de informații găsesc lămuriri în: Fragmente Filosofice, Școala Creștinismului și Pentru un Examen de Conștiință. Dealțul Kierkegaard nu uită niciodată să sublinieze, cu pastune, această idee.

3) École du Christianisme, p. 162.

4) Wahl, p. 248.

5) Vd., Hirsch, pp. 693—694.

6) Kierkegaard desvoltă această teorie în Conceptul de Spaimă. Cu „teoria momentului” însă se ocupă în repetate rânduri, făcând din ea una din categoriile de mare rezistență ale gândirii sale.

privirile întoarse spre trecut, în orizonturile timpului spațializat, în care contemplă, cu nostalgie și regret, frumusețea paradiziacă a vârstei de aur. Jidovii, în așteptarea lui Messia, trăesc momentul sub formă de „discrimen”, deciziune, deschizând timpului perspectiva viitorului. A unui viitor care se împotmolește printre bucatele pământului, secularizând oarecum dreptul la viață a eternității transcendente. Față de păgânism și judaism, creștinismul înflorește într'un prezent plenar. Prin această întorsătură, timpul devine concret. Caracterul concret al timpului e determinat de faptul că este trăit ca *plenitudine prezentă*, ca „moment”. Noi știm însă că „momentul” este contactul între eternitate și timp, între imanență și transcendență, cu precumpănirea eternului și a transcendentului. Această preponderență transcendentă dă dreptul lui Kierkegaard să numească *momentul*, nu un atom de timp, ci un „atom de eternitate”. „Astfel înțeles, momentul nu este propriu zis un atom de timp, ci un atom de eternitate. El este primul reflex al eternității în timp, și pentru a spune așa prima ei încercare de a-l opri)”¹ Pătrunderea eternității în timp este mai mult decât o răsfrângere, este o întrupare. Astfel momentul corespunde la „împlinirea vremii”, categoria fundamentală a gândirii creștine. Împlinirea vremii este un concept dialectic, o *interferență*, în sensul că prezentul ei este o plenitudine temporală, determinată de prezența transcendentă. „Momentul este acest ambiguu în care timpul și eternitatea sunt în contact, punând astfel conceptul de *temporalitate* prin care timpul întrerupe constant eternitatea, iar eternitatea pătrunde fără încetare timpul. Atunci nu mai are sens împărțirea de adineaori în timp prezent, timp trecut și timp ce va să vină”². Odată cu declararea momentului începe adevărată istorie a omului și toate lucrurile apar într'o lumină nouă: cresc din viitor spre eternitate. Am văzut mai sus că timpul este înainte de orice viitor. Acuma putem adăoga că viitorul este o anticipație a eternității. Sau utilizând o formulă specifică kierkegaardiană, viitorul este incognito-ul eternității. Așa se explică identificarea din limbajul curent între viața viitoare și viața veșnică. Fiind totul, viitorul este în același timp prezent și trecut. Mai precis: grație momentului, care dă timpului suveranitatea eternității, viitorul este prezent ce revine sub forma trecutului. Și făcând un pas mai sus pe treptele acestei întâlniri dialectice, putem defini eternul ca „viitorul ce revine sub forma trecutului”. Explicația e simplă: eternul este trecut, prezent și viitor. „Dacă momentul e pus, eternul e deasemenea pus, dar și viitorul ce revine ca trecut”³. În acest viitor, care, cu noutatea adusă de moment⁴, revine sub forma trecutului trebuie văzut izvorul ideii de repetiție. Dealtfel, într'o notă (Conceptul de Spaimă, p. 142), Kierkegaard ne atrage atenția asupra acestui fapt, opunând repetiția reminiscenței. Mișcările reminiscenței sunt regressive; Grecii mergeau îndărăt pe cursul timpului ca să ajungă la

1) *Le concept d'Angoisse*, p. 140.

2) *ibid.*, p. 141.

3) *ibid.*, pp. 142 - 143.

4) *ibid.*, p. 143. „Conceptul central al creștinismului, ceea ce face toate lucrurile nouă, este plenitudinea timpului, care este momentul conceput ca etern, când acest etern este totuși viitorul și trecutul în acest timp”.

orizonturile unei eternități așezate în trecut, la începutul vremii. Mișcările repetiției se fac înainte, în perspectiva viitorului, care ne apare sub forma unui trecut transfigurat. În acest fel, repetiția, grație căreia trăim în eternitate „en avant”, este o categorie esențială a vieții religioase. Am văzut de altfel că nu e posibilă decât în sfera religioasă a existenței. Ținând seama de viitorul ce apare sub forma trecutului, sau, inversând formula, de trecutul transfigurat la lumina viitorului, înțelegem de ce Kierkegaard definește această categorie ca o *naivitate matură*, ca un *imediat mijlocit*, ca o tinerețe cucerită prin *puritatea de inimă* a bătrâneții. Dar am văzut că puritatea inimii și conștiința eternității sunt fructele spiritului¹⁾, iar spiritul însemnează *interiorizare transparentă*. În consecință, repetiția însăși este una din expresiile victorioase ale spiritului și un act de supremă interferență între imanență și transcendență. „Acela care cunoaște această întoarcere a viitorului ca trecut primește toate lucrurile din nou, și înzecit. El primește toată imanența luminată de strălucirea transценденței; el primește întreg temporalul în orizontul eternității; el primește infinitul. Asta este repetiția interiorizată în împărăția spiritului“²⁾).

Datorită conjugării timpului cu eternitatea, eternitatea ia culoare istorică. Faptul acesta are o importanță covârșitoare pentru concretizarea credinței. Căci, conform tezei *Post-Scriptum*-ului, credința este prin esență relația cu o transcendență, cu o eternitate³⁾. Dar dată fiind întâlnirea paradoxală între eternitate și timp, transcendență, — obiectul credinței, — devine istorică. Așa se explică contemporaneitatea discipolului cu învățătorul, din care am făcut unul din criteriile de căpetenie ale adevărului. Aici trebuie văzut și sensul ultim al categoriei „*înaintea lui Dumnezeu*“. Martorul adevărului își rapoartă neconținut gândurile, acțiunile și faptele la existența istorică a modelului. Această existență e supremul paradox⁴⁾. Și supremul paradox este obiectul credinței. Așa fiind, credința nu este o cunoștință, ci o *relație existențială, un mod de a fi*, un stil de viață spirituală. Ucenicul își modelează viața după existența istorică a învățătorului. Existența istorică a Dumnezeului-Om devine astfel contemporaneitate veșnică. Ea nu poate fi ajunsă nici de filosof, care se amăgește cu o eternitate abstractă și decolorată, nici de istoric, care trăește într'un timp lipsit de culoare, ci rămâne privilegiul credinciosului, ce trăește într'un timp plin de eternitate⁵⁾. În acest sens, obiectul credinței este *prezența plenară a momentului*, iar viața pământească a lui Isus devine contemporaneitate eternă⁶⁾.

Cum rămânem atunci cu afirmația de mai sus că actul de credință nu se poate reduce la un eveniment istoric? Adevărat! Trebuie să ne dăm însă seama că actul credinței depășește istoricul pur și simplu. El este istorie, dacă ni se poate permite această expresie, investită cu autoritatea divină, care dă timpului semnifica-

1) Pentru Kierkegaard eternul este spiritul, după cum tot spiritual este echivalentul momentului.

2) Wahl, p. 244.

3) Considerăm alteritatea transценденței în opoziție cu imanența.

4) Constată faptul în joncțiunea eternității cu timpul.

5) Cf. Wahl, p. 310.

6) Böhlín, op. cit., p. 353.

ție decisivă. Este exact ceea ce înțelege Kierkegaard când definește credința ca un organ prin care sesizăm eternul în timp. Adâncind și mai mult această situație paradoxală, putem afirma împreună cu Bohlin că istoricul are un raport cu supraistoricul și că istoria presupune credință, după cum aceasta presupune istoria. Raportată la categoriile kierkegaardiene, această situație se rezumă în următoarea propoziție: *Isus cel umilit, umilința vieții lui istorice este Isus cel triumfător, înălțarea vieții lui eterne*. De unde caracterul de contemporaneitate din perspectiva eternității, în timp ce capitolele anterioare o consideram mai ales sub unghiul temporar, din punctul de vedere al eforturilor pe care le face omul pentru a deveni contemporanul modelului.

Obiectul credinței, Omul-Dumnezeu, așezat la punctul de încrucișare a timpului cu eternitatea, este supremul paradox. Cum apare atunci în fața rațiunii? Unora le apare ca nebunie, altora drept scandal. În acest fel, scandalul, prin relațiile lui paradoxale cu obiectul credinței, devine un *semn* al eternității, un *mesaj transcendent*, ce adresează imanenței invitația de salvare. Dar chiar prin aceasta, scandalul sfidează, dacă se poate spune așa, rațiunea omenescă. El se raportează la credință și credința contrazice rațiunea. Posibilitatea scandalului este o răspântie și plasează omul în fața unei răspântii. Posibilitatea aceasta nu poate fi înălțurată decât printr'un act de alegere, fie în favoarea credinței, fie în a scandalului. Un lucru trebuie notat: nu se poate ajunge la credință fără a trece prin posibilitatea scandalului¹⁾. Asta înseamnă că pentru adevărul creștin problema esențială nu se pune între indoială și credință, ci între a fi scandalizat și a crede. Așa fiind, scandalul se referă în mod esențial la compusul dintre om și Dumnezeu, la Omul-Dumnezeu, care nu este unitatea între Dumnezeu și om, ci alianța între Dumnezeu și un om particular. Ceea ce dă naștere paradoxului absolut, Omului-Dumnezeu. „Nici în cer, nici pe pământ, nici în infern, nici în rătăcirile gândirii celei mai fanteziste nu se întâlnește posibilitatea unei asociații mai absurde pentru rațiunea noastră²⁾. Scandalul în fața paradoxului absolut se manifestă în două direcții: în sensul înălțării, care constă în întrebarea, foarte legitimă din punct de vedere rațional, cum poate un om particular să se numească Dumnezeu, să vorbească sau să acționeze așa fel ca să reveleze pe Dumnezeu; în direcția umilirii, rațiunea se scandalizează de a vedea cum cel ce se zice Dumnezeu este cel mai sărac, mai înjosit și mai nefericit om. În primul caz, plecăm dela termenul om și scandalul trece asupra termenului Dumnezeu; în al doilea, plecăm dela termenul Dumnezeu și scandalul trece asupra termenului Dumnezeu³⁾. Pentru a înțelege dialectica paradoxului absolut, trebuie să vedem amândouă fețele problemei. „Dacă nu vedem scandalul în sensul înălțării, îl descoperim în cel al înjosirii⁴⁾. Descoperirea unei laturi duce fatal la căutarea celei opuse, atâta

1) *École du Christianisme*, p. 99.

2) *ibid.*, p. 100.

3) *ibid.*, p. 101.

4) *ibid.*, p. 101.

timp cât suntem în regiunea paradoxului.

Înainte de a fi un scandal pentru logică, paradoxul divin este un scandal pentru ordinea stabilită. Într'un sens, orice fenomen extraordinar, chiar dacă nu are investitura autorității divine, este un prilej de scandal pentru ordinea stabilită. La rândul ei, ordinea stabilită, ne spune Kierkegaard, constituie o rebeliune constantă împotriva lui Dumnezeu. Situația este tragică: cine divinizează lumea, se depărtează de Dumnezeu, cine adoră pe Dumnezeu, este omorât de oameni.

La lumina acestei situații, grea de semnificații umane, paradoxul divin te pune în următoarea alternativă: vrei să crezi sau vrei să fii scandalizat. Scandalul apare, deci, ca o *tensiune dialectică*. Severitatea alternativei nu permite altă posibilitate. Semnul scandalului este contradicția, care se adâncește și mai mult prin manifestarea *indirectă* a paradoxului. Posibilitatea scandalului nu se poate rezolva decât prin *alegere și deciziune*, cu alte cuvinte prin credință. Dar înainte de a fi semnul credinței, trebuie să fii semnul scandalului. Nimic nu poate părea mai absurd pentru rațiune! Ea își pierde complet respirația în asemenea cazuri: sfârșește sau prin a crede, sau prin a se scandaliza. Scandalul, care este aspectul subiectiv al paradoxului, după cum just observă J. Wahl, când nu duce la credință, devine o ocazie de păcătuire. În acest caz, remediul este infinit mai rău decât răul¹⁾. Cuvintele evanghelistului sunt edificatoare în această privință. „Vai de lume, din pricina prilejurilor de păcătuire! Fiindcă nu se poate să nu vină prilejuri de păcătuire; dar vai de omul acela prin care vine prilejul de păcătuire! Acum, dacă mâna ta sau piciorul tău te face să cazi în păcat, taie-le și leapădă-le dela tine. Este mai bine pentru tine să intri în viață șchiop sau ciung, decât să ai două mâini și două picioare, și să fii aruncat în focul veșnic. Și dacă ochiul tău te face să cazi în păcat, scoate-l și leapădă-l dela tine. Este mai bine pentru tine să intri în viață numai cu un ochiu, decât să ai amândoi ochii, și să fii aruncat în focul gheenei“²⁾.

Pentru a evita păcatul și cruzimea pedepsei ce-i urmează, nu-i decât o soluție: *optarea pentru credință*, care, odată aleasă, înlătură orice posibilitate de scandal și de păcătuire. Dar această deciziune înseamnă în același timp că ai renunțat la relativ pentru absolut, la lumesc pentru divin, la finit pentru infinit. Noi știm însă că pasiunea subiectivă pentru credință este însoțită de incertitudinea obiectivă, de riscurile de a crede în virtutea absurdului, prin care trec cavalerii credinței. Prin comunicarea indirectă și prin scandal, paradoxul divin sporește și mai mult incertitudinea. Chiar pentru martorii adevărului, la început, el nu e mai mult decât un *semn*. Semnul, în această accepție, este o negație a imediatului, ceva ce se diferențiază de ceace reprezintă, ca o formă secundară de formă originală³⁾. Asta nu înseamnă că semnul nu are valoare ime-

1) *École du Christianisme*, p. 136.

2) *Matei*, XVIII, 7—9.

3) *École du Christianisme*, p. 152.

diată, ci că ceea ce este dat ca semn nu e imediat, sau că, în calitatea lui de semn, e altceva decât imediatul care este. Semnul însă, ca și misterul, pentru cel ce nu-i are cheia nu e mai mult decât ceea ce este imediat. Celui ce-i posedă cheia, ruinele semnului își deschid misterele bogățiilor. Atunci semnul devine revelator, esenței ce-l transcede, dobândind o valoare infinit mai semnificativă decât cea imediată¹⁾. În această lumină, semnul trebuie privit ca un mesaj al divinului, iar invitația lui ca inițiativă a eternității. Căci un semn, cu atât mai vârtos când este încărcat de semnificații transcendente, nu poate fi numai imediat, deoarece este rezultatul reflexiunii. Asta însemnează că e semnul unei contradicții. Ne gândim la contradicția paradoxului divin. Între a fi Dumnezeu și om particular este o diferență calitativă infinită, o opoziție mortală. A fi prin urmare, semnul unei atari contradicții nu se reduce numai la faptul de a fi mai mult decât imediatul, ci implică și opoziția față de ce este. Un astfel de caz este Omul-Dumnezeu. Imediat, este un om particular, asemănător celorlalți, de condiție umilă; contradicția și opoziția constau în faptul că este în același timp Dumnezeu²⁾. De această calitate ține puterea lui de a face minuni, prin care atrage atenția asupra persoanei sale umile. Dar asta dă și mai mult relief paradoxului, scandalizând de moarte rațiunea. În același timp însă, revelă, mai ales pentru cei ce au *cheia semnelor*, și tălcul transcendent al semnului.

Și făcând un pas mai departe, Kierkegaard ne spune că divinul a îmbrăcat haina de servitor, călătoria *incognito* în lume. Ce este calitatea de *incognito*? Ea constă într-o travestire, în a îmbrăca altă haină decât cea care corespunde situației noastre de fapt³⁾.

Acceptând liber și voluntar de a fi cunoscut, nu direct, ci ca *incognito*, paradoxul divin este semnul contradicției, care revelează gândurile inimii. Prin aceasta, seriozitatea lui este garanția suferinței umane, pe care era chemat s'o îndure. Considerând lucrurile din această perspectivă, suferința modelului se datorește secretului său intim: *imposibilitatea de a comunica direct intimitatea sa esențială*. Suferința se dublează prin imensa responsabilitate pe care o comportă această situație absolut excepțională. Din această pricină, toată viața lui e suferință interioară și ascunsă⁴⁾. Situația aceasta e proprie celui ce vestește credința, care este negația comunicării directe. „Omul-Dumnezeu trebuie să prefindă credința și, pentru a o pretinde, trebuie să nege comunicarea directă⁵⁾”. Fără această exigență severă, paradoxul divin nu poate deveni obiect de credință, ci simplu idol.

Negarea comunicării directe, a imediatului, și posibilitatea scandalului, deși caractere oarecum negative ale paradoxului divin, sunt absolut indispensabile credinței. „Căci, fără posibilitatea scandalului, am avea recunoscutibilul direct, și Omul-Dumnezeu ar fi

1) *Ecole de Christianisme*, p. 153.

2) *ibid.*, p. 155.

3) *ibid.*, p. 157.

4) *ibid.*, p. 171.

5) *ibid.*, p. 176.

idol; recognoscibilul direct este găgânism ¹⁾). Prin urmare, pentru a închide această paranteză, dialectica interferențelor constante până acuma s'ar putea rezuma în felul următor: atomul de eternitate deschide posibilitatea scandalului, care mijlocește comunicarea indirectă, și amândouă garantează apariția credinței.

Apariția credinței la orizonturile spiritului dă vigoare și pasiune dialectice interferențiale: de o parte, imanența este angajată în mișcările infinitului, pe care le cere actul credinței, de altă parte, transcendența, prin inițiativa grației, izbucnește în timp. În primul caz, individul aspiră, cu toată puterea pasiunii, la o întâlnire cu transcendentul, în al doilea, inițiativa aparține exclusiv absolutului. Vom urmări pe rând mișcările dialectice ale acestui „tête-à-tête” al transcendenței cu imanența.

Caracteristic pentru apropierea imanenței de transcendență este cazul lui Avraam, prezentat cu profundă originalitate de Kierkegaard în lirica dialectică din *Frică și Cutremur* ²⁾. Spre deosebire de apostolul Pavel, pe care-l numește părintele credinței, Kierkegaard îi zice lui Avraam *cavalerul credinței*, nume încărcat de semnificații pentru lupta ce e chemat să o ducă: *luptă împotriva imposibilului pentru cucerirea lui*. Din punct de vedere immanent, imposibilul este transcendența, credința, Dumnezeu. Cavalerul credinței, datorită pasiunii lui infinite, care-l diferențiază calitativ de erou și poet, se angajează în această cruciadă de cucerire a imposibilului. El se angajează în virtutea absurdului și al pasiunii. Credința însăși este cea mai mare pasiune. Mișcările ei, care alcătuiesc dialectica infinitului, se desfășoară între confiniile religiosului. Cadrul lor este timpul concret, iar scopul infinitul, adică imposibilul. Dar a porni cruciada pentru cucerirea imposibilului însemnează a intra în luptă împotriva lui Dumnezeu ³⁾ „en qui l'Éternel avait sa complaisance!” El era doar moștenitorul făgăduinței divine: aștepta, cu toată absurditatea bătrâneții sale și a Sarei, nașterea lui Isaac, în care vor fi binecuvântate toate neamurile pământului. Avraam crede împotriva bătrâneții și cel ce crede se bucură de tinerețe veșnică. Desigur, aicea suntem în plin paradox, fapt de care trebuie să ne dăm pururea seama pentru a nu ne scandaliza în mod inutil. Avraam așteaptă șaptezeci de ani împlinirea făgăduinței și apoi îi cere jertfirea unicului fiu. Așteptarea lui a fost fidelă ⁴⁾ Cu atât mai absurdă pare, în fața rațiunii, exigența divină. Dar Avraam purcede la sacrificarea lui Isaac, căci credea în virtutea absurdului. Ei era alesul lui Dumnezeu, Dar asta n'o putea ști decât prin încercări. În această lumină trebuie văzută porunca de sus, care cerea sacrificiul fiului promis. Cu toate acestea, Avraam a crezut și nu s'a îndoit nicio clipă. Prin credință, împlinește mișcările infinitului, care cer cea mai mare pasiune pentru că urmăresc scopul suprem, imposibilul. Până la urmă, Avraam luptă pentru

1) *Ecole du Christianisme*, p. 178.

2) Kierkegaard o consideră drept cea mai bună carte a sa, suficientă să-i asigure gloria nemuririi, în cazul când nu va mai scrie.

3) *Crăin și Tremblant*, p. 10.

4) Avraam n'a fost încercat pentru că ar fi păcătuț, nu, el a crezut fără să se scandalizeze.

dobândirea imposibilului, credința lui crește în așteptarea imposibilului, de unde titlul lui de glorie de cavaler al credinței și marele accent al pasiunii sale pentru infinit. Această pasiune, care nu-i decât celălalt nume al credinței, sanctifică intenția lui Avraam de a fi vrut să sacrifice pe Isaac. Altfel, părintele credinței ar fi considerat asasin. Diferența de apreciere a faptului ne arată că altele sunt judecățile de valoare în domeniul religiosului și cu totul altele în etică. Din acest motiv, pentru împlinirea dialecticei infinitului, Avraam a trebuit să suspende eticul, generalul, părerea lumii. Când a urcat muntele Morija, locul cumplitei încercări, lăsase departe în urma lui generalul. Pe pământul sfânt nu poate călca decât „*excepția*”, alesul „*extraordinarul*”, și numai în absolută singurătată. De aici și definiția credinței ca relație privată cu Dumnezeu. Prin urmare, întâlnirea transcendenței cu imanența se face fără martori: dialogul se angajează între două persoane deopotrivă de singure. Dialogul nu-i posibil decât în cazul când acordăm credinței *valoare totală*¹⁾ Atunci, nu ne mai interesează faptul că Avraam a voit să ucidă pe Isaac, ci numai actul de credință prin care l-a dobândit.

În ce constă credința lui Avraam? În două paradexe: întâiul actul prin care Avraam se decide să-și sacrifice unicul fiu (?), pe care îl iubea nespus de mult, fiul divinei promisiuni, al doilea, actul prin care Dumnezeu interzice jertfa lui Isaac, pe care o ceruse. Firele de legătură între cele două paradexe ce alcătuiesc actul religios le urzesc mișcărilor de suspendare a eticului; alesul lui Dumnezeu se depărtează de lumea generalului, se apropie de infinit. Prin credință, adică prin mișcărilor infinitului, se împacă din nou cu realitatea. Aici suntem în fața unui alt paradox: mișcarea infinitului ne redă lumii finite. Revenirea este o transfigurare la lumina transcendenței: imanența e confirmată de examenul transcendenței și consacrată eternității prin repetiție.

Firește, deseले insistențe asupra actului religios ne dispensează de repetarea fenomenelor în strânsă legătură cu mișcărilor credinței. Cetitorul este rugat să facă singur asociațiile necesare.

Înainte să ajungă în fața transcendenței, omul religios trece printr'o *via purgativa*, prin cecece Kierkegaard numește mișcarea *resemnării infinite*, care trezește în imanență conștiința eternității. Cu toate acestea, *cavalerii resemnării infinite*, nu pot depăși hotarele imanenței. Ei trăesc într'un fel de eternitate imanentă, cum remarcă J. Wahl. Ei se concentrează într'o singură dorință, dar în același timp, fără să se deslege nici măcar o clipă de cecece au pierdut, ajung să-l aibă pentru totdeauna. Ei rămân sfâșiați, îndurerăți, și totuși împăcați cu cecece li s'a răpit pentru totdeauna. Dragostea lor e tânără, dar a devenit subiectivă, ireală, întoarsă spre interioritate. Regina e pierdută, va gândi cavalerul resemnării infinite, dar eu o iubesc mereu, ea există todeauna pentru mine; ea trăește în mine (?).

1) *Crainte et Tremblement*, p. 38.

2) *Prin această suspendă eticul și se ridică deasupra generalului.*

3) *Cf. Wahl*, p. 196.

Această pasivitate întru eternitate este depășită de cavalerii credinței care cred, peste toate *încercările* și toate absurditățile, în virtutea paradoxului religios și în certitudinea faptului că Dumnezeu este iubire. În numele acestei iubiri, ei se consumă în pasiunea spiritului, luptă cu Dumnezeu pentru cucerirea imposibilului și transfigurează imanența prin harul transcendenței. Așa se explică faptul că Avraam primește un nou Isaac și Iov capătă totul îndoit. Actele aceste de supremă conciliere cu realitatea poartă pecetia autorității divine, prin care ajungem la o nouă imanență cu ajutorul transcendenței. La altitudinea spirituală la care ne găsim, imanența adevărului înflorește în transcendența credinței. Asistăm, prin urmare, la o nouă întâlnire a timpului cu eternitatea. La această răscruce decisivă, individul ajunge în raport absolut cu absolutul, ceea ce constituie paradoxul viguros al credinței, care începe precis unde sfârșește rațiunea (1). Paradoxul este în același timp și limita de sus a condiției umane, căci credința este cea mai înaltă pasiune a omului (2). Dar fiind infinit pasionat de existența unei alterități, paradoxul este și protestarea absolută față de imanență. Scandalizând rațiunea prin afirmarea alterității, paradoxul este un privilegiu al credinței, punând în același timp problema grației.

În strânsă legătură cu grația, ar trebui să stăruim asupra riscului, deciziunii, alegerii, tot atâtea categorii care întovărășesc actul de credință. Am făcut aceasta mai sus. Rămâne acum să vedem cum actul religios este un dar al transcendenței și o cucerire a omului. Cu alte cuvinte, vom încerca să definim *dialectica grației*.

Conform gândirii kierkegardiene, credința își are suportul ontologic în afirmarea simultană a imanenței și a transcendenței. Când e vorba de mișcările grației, raportul se schimbă: transcendența devine legitimarea imanenței. Putem merge mai departe, afirmând că imanența se fondează prin transcendență, care-i dă strălucirea autorității divine. Iată cum. Inițiativa grației aparține exclusiv divinului. Ea ne vine de sus. Pentru a se învrednici de binefacerile ei, credinciosul trebuie să se roage, să-și facă educația, cum spune Kierkegaard, întru durere și eternitate. Această rugă edifică. Edificarea întru adevăr, — am văzut eforturile ce i se cer omului, — este în bună parte opera grației. În ultima analiză, eforturile subiectivității, ori cât de consumatoare ar fi, nu sunt decât răspunsuri la inițiativele grației, ce purcede din absolut. Condițiunea credinței, prin urmare, este incondiționalul. Privit din perspectiva eternității, omul este mai puțin decât nimica înaintea lui Dumnezeu. Cu cât se apropie mai mult de transcendent, omul își dă seama de grandoaarea eternului și de micimea lui. Relația este absolut incomensurabilă: sus, sfințenie și inocență, tinere în veșnicia lor, jos, păcatul și greșala, incapabile să se salveze prin ele înșile. Dată fiind această imensă distanță între transcendență și imanență, cum se explică faptul că omul ajunge totuși în vecinătatea lui Dumnezeu? Tocmai la acest punct se reliefează rolul grației. Intervenția ei

1) *Crainte et Tremblement*, p. 81.

2) *ibid.*, p. 206.

atenuează distanțele, deschizând omului drumurile edificării prin credință. Răspunsul la apelul grației revelează vocația omului. Dar prin dialectica vocației se stabilește comuniunea între om și adevăr. Participarea se dublează: de o parte, transcendentul care coboară, de altă parte, omul care urcă. La lumina acestei participări, eforturile omului câștigă o semnificație infinită. De unde înainte, imanența era redusă la neantul păcatului, acum, prin ardoarea rugăciunii, devine colaboratoarea grației. Subiectivitatea se întemeiază în obiectivitate. Ireductibilitatea celor trei termeni rămânând teafără, se urzește totuși o relație de participare reciprocă, a cărei intensitate ne dă măsura credinței. Relația, — și faptul trebuie profund subliniat pentru că ne ferește de ereziile panteiste, — este de *confruntare interferențială*. În acest sens trebuie înțeleasă afirmația lui K. Jaspers, dealtminteri foarte kierkegaardiană, că a crede înseamnă *dar și act*, totdeauna. Darul ne vine prin grație, iar actul este expresia eforturilor noastre pentru realizarea vocației. Toate mișcările acestei dialectici trebuiesc înscrise sub imperativul interiorității. Numai așa putem urca treptele adevărului până la credință, care cuprinde maximum de transparență și densitate existențială. Sus, pe culmile credinței, subiectivitatea omului se fundează în obiectivitatea luminoasă a lui Dumnezeu, iar transcendența se manifestă ca iubire. Dealtfel, fără această dragoste eternă, nu s'ar împlini mișcările grației, nici ale infinitului, și nici dialectica paradoxală a depășirilor transfiguratoare. Toate, prin urmare, își au temeiul ultim în iubire¹⁾

Așa fiind, ce raport se stabilește între iubirea infinită a transcendenței și aspirațiile imanenței? Răspunzând la această întrebare, vom deslega încă unul din nodurile interferențelor dialectice.

Am văzut că în ultima ei expresie credința este relația particulară între om și Dumnezeu. De altă parte, știm că această relație e posibilă datorită interiorizării adevărului înomeniei lui Dumnezeu. Ca atare, relația ia forma dialogului și devine interpersonală. Forma cea mai semnificativă a acestui raport de fidelitate între persoane este categoria „înaintea lui Dumnezeu”, când cei doi termeni ai relației ating maximum de densitate. Interioritatea, — pentru subiectivitate, ne spune Kierkegaard, Dumnezeu nu-i prezent decât în interioritate, — străbătând toate criteriile adevărului, ajunge la suprema transparență existențială. Datorită acestei purități, omul se poate adresa lui Dumnezeu, zicându-I Tu. Prezența divină însă nu anihilează persoana omului, încât credința²⁾ nu se poate niciodată emancipa de eu. Efortul științei constă în a face să dispară eul în obiectul său, a credinței în a conserva eul prin și cu obiectul său. Consecințele acestei poziții sunt grele de înțeles. Noi nu ne putem permite să-l desvăluim, depărtându-ne prea mult în acest fel de intențiile noastre prezente, Esențial este că persoana credinciosului apare în carne și oase înaintea Dumnezeului devenit om. Astfel se stabilește raportul eu-Tu al categoriei *înaintea lui Dum-*

1) *Prière*, pp. 24—25; X2 A49.

2) *Pap. III, A216; Rittenbeck, p. 218.*

nezeu, pe care Kierkegaard îl definește în *Jurnal* ¹⁾: „Credința este expresia relației pur personale cu o personalitate... În această relație pur personală între Dumnezeu ca personalitate și credincios ca personalitate consistă credința“. E vorba, așa dar, de o relație dela o personalitate la o personalitate, dela existență la existență. Prezența acestui adevăr împiedecă pe adevăratul creștin să substituie vieții modelului doctrina creștinătății stabilite. În diferența dintre doctrină și viață, după cum optăm pentru una sau pentru alta, constă distincția între creștinism și creștinătate, în sensul meditației kierkegaardiene. Creștinismul autentic se modelează după viața lui Iisus, este existențial, creștinătatea stabilită se închină unei, doctrine abstracte și secularizate de puterea edificatoare a contemporaneității. Într'un cuvânt, credința este relație între persoane.

Care este vehiculul acestui raport pur personal?

Iubirea! Noi am văzut că Dumnezeu este iubire. Numai această convingere, profund înrădăcinată în conștiința credinciosului, îi dă puterea extraordinară de a iubi riscurile și ispitele. El știe că cea mai amară suferință îi pregătește cea mai înălțătoare bucurie. Pietatea acestei iubiri se reliefează uneori în accente cosmice, ca un fel de contrapunct al neliniștei cu acelaș nume. „Dumnezeu este iubire. Păsările văzduhului, crinii câmpului, cerbii pădurilor, peștii mărilor, și printre oameni, câte mulțimi fericite cântă jubiland: Dumnezeu este iubire. Și, susținând acești soprani, se aude răsunând, ca vocile de bas într'un cor, acel de profundis al sacrificiilor: Dumnezeu este iubire“ ²⁾

Domeniul relației personale cu Dumnezeu, care constituie expresia desăvârșită a credinței, se acopere cu domeniul dragostei infinite. Înutil să atragem atenția că e vorba pretutindeni de dragostea creștină. Făcând un pas mai departe, ajungem în miezul tezei creștine despre iubire. Expresia pregnantă a dragostei creștine este agapa. Ori agapa este Dumnezeu însuși ³⁾. Dialectica ei sfârșește în agapa crucii, suprema formă a dragostei creștine. În acest fel, iubirea creștină se constituie într'un domeniu aparte, îngrădit de frontierele credinței. Dar pentru cine a trecut granițele acestui tărâm, pasiunea infinitului nu se poate săvârși fără intervenția lui Dumnezeu. Această intervenție este dragoste și se revarsă prin har. Firește, rosturile metafizice ale omului se împlinesc prin răspunsul pozitiv la apelul de sus, care nu este decât glasul vocației sale. De aceea rolul credinței este prin excelență activ. Precum am arătat în diferite rânduri, credința, atunci când devine o putere inobilatoare a interiorității, este o necurmată bătălie a spiritului. Din punct de vedere uman, activitatea înălțătoare a imanenței legitimează inițiativa transcendenței. Fără colaborarea consimțită, liberă și voluntară a imanentului, transcendentul ar muri de singurătatea eternității sale. Chemările lui ar rămâne sterile, iar inițiativele lui generoase s'ar stinge fără ecou. La această răspântie a procesului dialectic

1) E. P. 1854, 96; Rattenbeck, p. 217.

2) C., *Fot et Vie*, p. 636, Nr. 64, Aout-Sept 1934.

3) Anders Nygren: „Eros und Agape“, pp. 124—125; Göttersloh, 1930.

se evidențiază cu aceeași putere de relief atât singularitatea omului, cât și înalta lui poziție existențială. Condiția lui fundamentală este de a fi colaboratorul Demiurgului. Ne dăm seama că această afirmație taie din rădăcină ambițiile nemăsurate ale celor ce susțin mitul absurd al supraomului. Ideea supraomului nu este numai negația omului, ci și o falsificare a destinului său. A o accepta, înseamnă ca omul să-și vândă destinul pe prețul unei himere. A susține depășirile transfiguratoare în limitele condiției existențiale nu este la fel cu a propovădui mitul supraomului. Din potrivă. Depășirile transfiguratoare revelează omului *sensul divin al existenței sale*; himera supraomului îl golește de conținuturile omeniei, prescriindu-i visul amar al unei false dumnezeiri. În termeni filosofici, instalarea supraomului pe tronul Demiurgului ar coincide cu o rebeliune în ordinea ontologică a realității, ar însemna substituirea transcendenței prin imanență. Dar în acest caz, imanența și-ar pierde sensul și valoarea, s'ar anula dela sine, într'un cuvânt, și-ar pierde privilegiile. Imanența este mare și demiurgică în raporturile ei de interferență și opoziție cu transcendența. De îndată ce încearcă să înlocuiască transcendența, se anulează, căci negând ceea ce o condiționează, se neagă pe ea însuși.

În această lumină, dialectica interferențelor, care nu se poate împlini fără categoriile credinței, primește determinații nouă: devine garantul ordinii ontologice a lucrurilor și mărturia demiurgiei omului. Cea din urmă nu se poate realiza decât în raporturile sale de creștere spre transcendent. Numai față'n față cu transcendența, imanența își dă seama de măsura puterilor ei creatoare și de situația de mijloc pe care o ocupă în ierarhia ontologică. Dar această situație este gloria ei și legitimarea aspirației sale spre divinitate. Încât, împlinind mișcările dialectice interferențiale, omul își realizează propriul său destin, acela de a crește, ca om, în vecinătatea lui Dumnezeu. Kierkegard, fie că vorbește de religiozitatea A (socratică), fie că vorbește de religiozitatea B (creștină, nu prescrie un ideal mai glorios omului¹⁾.

GRIGORE POPA

1) Fragment din „Existență și Adevăr la Sören Kierkegaard”, sub tipar.

INSEMNĂRI DESPRE LUME, PRIETENI ȘI MOARTE

Pe acești copii

Pe acești copii care țipă sgomotos
Și când treceți vă'nsoțesc cu urale,
Pe acești iremediabili păcătoși,
Obrasnice, mărunte haimanale.

Să nu-i certați, să nu le cadă umbra
Peste fruntea'n ghiociei cioplită.
Vremea și așa, nesocotita
Le va'ntinde patima ei, sumbra,

Le veți tolera chiar înadins
Ca să vă imite vocea, pasul.
Lor să le îngăduiți întreg popasul
Lângă jarul inimii aprins.

Tot ce fac, făcurăm. Ba mai mult.
Pentruce să le răpiți din pace,
Azi când sigur încă nu le zace
Peste gânduri viața în tumult?

Mângâiați-i toți. Li mângâiați
Pe acești nesuferiți ai lumii.
Măine bucuria clară-a glumii,
N'o vor mai simți, — streini, plecați.

Lumina lunii

Lumina lunii cade
Pe mâna care scrie
Ciudata poezie
A viselor nomade.

E jocul ei anume,
Cu mângâieri prea line,
Din marea adâncime
Pe trecătoarea lume.

Că 'n veci de veci asemeni,
Țesând o rece mreaje,
Ea răspândește vraje
Pe toți iubiții semeni.

Te-am căutat

Te-am căutat și nu mai ești. Și nu mai ești.
Și poarta neagră-i încuiată iar.
Seara atârnă doliul la ferești,
Prietene, uitate cărturar.

Pe stradă cântă oamenii cheflii și rād,
Disprețuind al vremii scump talant.
Tu nu mai ești — și cântecul e hād
Și oamenii se mistuie 'n neant.

Tu nu mai ești și n'auzi, nu vezi, nu știi
Splendoarea āstor treceri fără rost.
Inchis, eu, totuși, în strāmtoarea cuștii,
A lumii, simt întregul adāpost.

Toamna

Pādurea de pe munte māhnitā își destramā
In palida luminā a soarelui de azi,
Din arborii de veghe frunzișul de aramā
Pāstrānd ici, colo, vie, o mână doar de brazi.

In seara cānd sub umbra din ce în ce mai deasā
Se strāng cu spaimā toate māruntele ei neamuri
De gāze 'nveșmāntate subțire în mātase,
Pādurea geme 'ntr'una, plāngānd din mii de ramuri.

Incertitudini

Și alte înțelesuri, cuvāntului, te furā
Cu fiecare clipā, cu fiecare orā.
Simți stinsa lor vāpaie în limpede-aurorā
Și 'n serile de veghe ciudata lor arsurā.

Hei, a trecut în goanā al zilelor puhoi
Și inima mai bate cu 'ncete, calme grații!
Asculți, arare, noaptea, în nesfārșite ploii,
Un tunet de aplauze, covārșitoare-ovații!

Ai căutat în line mātāsuri foșnet lin,
Ca în cuvinte rara, aprinsa lor măsurā.
In toamna neuitatā, de rubin,
O, alte înțelesuri, cuvāntului, te furā!

AUREL MARIN

T O L E A

I.

În satul lui Ivan Muchin ploaia de-o săptămână încheiată. Începuse să pice într-o seară. Un vânt furios se iscă de peste Nistru și mușca usturător în aer. Stropi mari și reci săgetară văzduhul. Apoi se potoli și-o ploaie liniștită se 'ntinse peste toată zarea. De atunci nu s'a mai schimbat nimic. Negurile plutesc tot jos și ziua tot așa, de abia se deosebește de noapte.

Pe drumul satului noroaiele nici nu se mai văd de apă. Se pare câteodată că-i un râu. Un râu cu apă stătută și cleioasă. Ori casă, ori pom, în beznă arată tot a mogâldeață; iar satul se 'nșiră cu umbrele lui, ca un drum străjuit de năluci.

La începutul ploilor oamenii încercară să-și mai facă treburile: unii plecară după lemne, alții cărară bălegarul. Dar se 'napoiară devreme; uzi până la piele și fără să fi isprăvit ceva. Mai încercară și 'n altă zi, dar mai puțini. Și când văzură că nu răzbesc, se potoliră. Aprinseră foc mare în cuptoare, și la gura lor, sau după ele, pe 'ntunec recău și-și pufăiau pipele.

Cam în această vreme nevasta lui Ivan Muchin căzu la pat. Trebuia să nască. În fiecare zi se căznea câteva ceasuri, gemând sfâșietor ca o vită înjunghiată. Către seară se liniștea. Dimineața o lua din nou. Și așa trecu o săptămână fără să s'arate vreun semn a mai bine. Lângă patul ei, pe-o lavijă dormea Katia, moașa cio-lănoasă a satului. Ivan, când văzu că nu isprăvește repede, a tocmit-o așa, până s'o termina cu născutul.

Ivan Muchin nu mai răbda să stea în casă. La început se tot învârtea a om cu treabă. Iar când gemetele erau mai aprige, în fundul sufletului i se svârcolea bucuria. „De-o veni mai repede pe lume, și... de-o fi, să fie băiat“. Dar când văzu că merge greu i se făcu milă și ieși din odaie. I se părea că are el vreo vină și se mulțumea să stea ascuns. Iși pusese pe prispă o mână de paie, și 'nvelit într'un cojoc vechiu, stătea ceasuri întregi cu ochii cășcați în beznă ploii. Când începeau gemetele îi venea și lui să se svârcolească. Și atunci parcă se mai liniștea și prindea curaj.

Într-o după masă, tocmai când negurile creșteau tot mai dese, gemetele se porniră din nou. Ivan nici nu le băgă în seamă. Iși sugea pipa stinsă și asculta cum țipă o cucuvaie pe casă. Începuse să-l necăjească cucuvaia. De când cu ploile, de cum se 'ntuneca, în fiecare zi, își făcuse năravul să-i țipe pe casă, sus pe coș. Odată dăduse cu pietre după ea. Dar parcă era înșepenită acolo. Ivan mai ascultă ce-ascultă și-și ronțăie tot mai a furie coada pipei. Nu mai putu răbda. Se sculă trântindu-și șuba, întră în cămară, își dete pușca jos din cui, căută pe 'ntunec într-o cutie un cartuș, îl băgă pe țevă și ieși în curte. Se dădu înspre gard până văzu tot aco-

perişul. Cucuvaia ţipa de spinteca văzduhul. O clipă i se păru că aude scâncet de copil. Puse puşca la ochi şi... bang! O bufnitură mai mult seacă umplu ograda. Pe acoperiş se auzi sgomot de ceva ce se izbeşte. Ivan se duse într'acolo: sub streăşină, într'o băltoacă urită şi neagră îşi mai bătea o aripă cucuvaia. O lovi cu patul puştii până se potoli. Apoi o luă de-o ghiară şi o ridică. Cu arpele desfăcute, era mare cât un vultur. Se miră şi Ivan. La început nu ştiu ce să facă cu ea. O luă apoi spre fundul curţii, păşind orbeşte prin noroaie până ajunse la gardul dinspre zăvoaie. Şi, ducând mâna cu cucuvaia cât putu mai îndărăt, o svârli peste gard cu atâta furie, de şuieră aerul:

„Na! Mânca-ţi-ar dracu' oasele!” mormăi Ivan alături de pipă pe care tot o mai strângea între dinţi.

Întors pe prispă, îşi şterse c'o cârpă puşca de apă, o frecă până se uscă şi lemnul ei şi-o aşeză apoi la loc în cui, în cămară. Când ieşi afară şi-aduse aminte că nu-şi curăţise cismele. Se aplecă să şi le descalţe, când urechia-i prinse, amestecat cu ropotul ploaiei, un plâns ca de copil. Odată tresări şi se n'ştepeni în picioare. Il duru că-şi uitase de nevastă-sa. Nu vru să-şi creadă urechilor şi de aceea rămase nemişcat. Când însă al doilea s'von de plâns îl ajunse, se repezi ca nebun în uşe, o deschise larg şi strigă cât îl ţinu gura:

„Ce-i?”

Făcând semne desperate să n'chidă uşa, Katia zâmbindu-i ştirb, îi arătă pe-o cârpă roşie de sânge, un ghem care mişca şi scâncea. Ivan nu se dumiri bine. Se apropie cu sfială şi când văză că-i băiat, scăpă pipa din gură. Şi rămase așa. Ii veni nu ştiu cum că nu se bucură. Întoarse capul spre pat şi-şi zări nevasta cu-o faţă trasă, cu ochii în fundul capului, tremurând încă şi scofălcită toată în aştternutul care duhnea a murdărie şi sudoare. Cât stătu pe marginea patului nu-şi dădu seama, dar într'un târziu, când copilul amuţise şi când Katia sforăia pe laviţă, Ivan se sculă, ieşi în vârful picioarelor, închise uşa cu grijă şi se trânti pe paiele lui depe prispă. Până-l prinse somnul trecu mult timp, şi n' ploaia care cădea fără grabă, i se tot părea că aude şipăt de cucuvaie amestecat cu scâncet de copil.

* * *

Trecuseră aproape trei ani. Ivan Muchin îşi creştea băiatul cu trudă şi cu mândrie. Nu-i păsa de nimeni şi de nimic. Tolea al lui era totul. Ii pândea fiecă pas şi fiecarea gângurit îl ţinea minte. Nici nu se uita că nevasta-sa, roasă de oftică, se tot împuţina din picioare. Ochii lui erau la obrăjorii lui Tolea care se împlîneau rumeni şi rotunjori. Şi așa, zi de zi, vieţa lui nu era decât teamă şi bucurie: să nu-i pătească Tolea ceva şi să-i crească mare şi sdravăn cât şi el.

Era în primăvară, în timpul roitului. Ivan avea stupi mulţi şi ţinea la ei. Mai ales, decând copilului îi plăcea mierea. Într'o dimineaţă un vecin îl strigă că-i fuge un roi. Ivan sări ca ars, luă scara şi un băţ, şi se urcă cu n' coş în mână. Treaba merse uşor

și era mulțumit, mai ales că 'n ajun pierduse două roiur!. Cum se ducea cu roiul spre stupi, zări pe Tolea alergând în curte. Se mira că fuge așa tare și încă drept spre gard. Când îl văzu că se izbește de scânduri, svârli roiul, și sări la el. Se lovise urit la frunte și țipa cât îl ținea gura. Ivan încercă să-l îmbuneze, îl mângâie și-l șterse pe lovitură c'o cârpă udă. Cât ținu plânsul copilului Ivan era ca turbat. Nu vedea și nu auzea. De aceea nici nu dădu seama la vecin care auzind țipetele venise să vadă ce-i. Când se liniști copilul, Ivan ridică capul.

„Da ce-i?”

„Ce să fie, uite s'a lovit ca prostu 'n gard”

„Cum?”

„Știu eu, ca năuc s'a repezit în el!” și după ce stătu puțin, „o fi vrut să iasă pe poartă și-a nimerit alături!”

„Ei, poartă, da ce, el nu vede?”

Ivan primi întrebarea ca pe-o arsură. Cu văzutul lui Tolea era o poveste. De aceea Ivan rămase pe gânduri și se 'ntristă. Pe față îi apărură urme înăsprite în grabă și privirea-i căuta numai în jos. Vecinul, care și el știuse ceva de întrebare cu înțeleșuri, îl răscoli:

„Are ceva la ochi?”

Ivan tăcea năuc. C'o mână se proptise de gard și alta îi atârna ca moartă. Dar simți că nici nu mai poate tăcea. Iși făcu curaj și începu:

„Nu știu ce-o avea, dar când soarele sticlește prea tare, nu vede bine... și, cum se 'nserează, numai atunci sburdă prin curte!”

Fața vecinului se arătă surprinsă. Li era și lui milă căci ținea la Ivan ca la un vecin de inimă și săritor la nevoie.

„Lasă, Ivane, că-o trece... poate ți se pare și ție!”

„Nu, nu...” îngână Ivan și vorbele lui porneau ca dintr'o înțelegere sigură și adâncă a lucrurilor.

Vorbele vecinului îi făcură bine. Și atunci se deschise și el. Simți nevoia să-și împărtășească temerile și să-și spună cuiva necazurile. Se așeză pe-o bancă în curte și-l pofti și pe vecin.

Și începu liniștit și sigur, ca la spovedanie:

„Mai am și alt necaz cu el... nu vorbește încă, uite îi de trei ani aproape și nu știe să scoată nici tată”.

Vecinul rămase pe gânduri.

„Și toată ziua ar dormi, iar noaptea îi e tot de joacă!”

„Hm, poate de aia nu știe încă vorbi că ziua, când vorbesc oamenii, el doarme”.

„Nu știu ce-o fi, dar decând îl am, mie ziua nu mi-e zi și noaptea nu mi-e noapte”.

Ochii vecinului îl priveau pe Ivan cercetător. Nu-i venea să creadă, dar prea îl vedea îmbătrânit și alb ca să se mai indoiască.

„Și mă-sa ce face? Nu-i ajută?”

„Ea tușește și scuipă sânge, are fierbințeli și vrea pace”.

Despre asta știa vecinul, cum știa și tot satul, întrebare doar așa, să vadă ce mai zice și Ivan.

Copilul se așezase la umbra gardului și învârtea în mână o

rotiță de fier. Avea privirea pierdută. Cânele din curte se apropie de el și începu să se joace. Copilul râdea și se apăra cu mâinile. Dar le punea unde nu era animalul.

„Uite la el cum nu vede!” mârâi cu furie Ivan, și se sculă în picioare. Il apucă pe copil de cămașe, și ducându-l ca pe-o găleată, îl aruncă în casă, în mijlocul odăii.

„Na, dormi și ți-oiu aduce la noapte cănele la joacă!”

Când Ivan ieși în curte vecinul plecase. Ii căzu bine. Un zumzet de albine îi aminti de stupi. Se uită întracolo, dar parcă nu văzu nimic. Și, cu zumzetul albinii în ureche, Ivan încerca zădarnic să vadă cât era de frumoasă ziua aceea de Mai.

* * *

Cu cât se uita în urmă, Ivan Muchin găsea anii tot mai grei. Nu mai avea nici avânt, nici spor. Il doborâse înainte de vreme vieața. Se așternuse în suflul lui simplu o ceață prin care nu mai vedea înainte. Îndărăt însă, lucrurile îi apăseau tot mai limpezi și tot mai triste. Și nu-și vedea răul decât în copil. În Tolea pe care-l iubea cu egoism de animal, dar și cu o mare rușine. Ii crescuse în cei zece ani ai lui aproape până la umăr. Dar rămase tot năuc și tot fără graiu.

Dela moartea nevestei trecuseră cu greu doi ani. Se obișnuise și cu ea, bolnavă în pat. Când văzuse că puterile o părăsesc de tot și când își închipuise el că va muri curând, gândul c'o va pierde îl ardea cumplit. Și a zăcut mai bine de trei ani. În ultima vreme ajunsese doar o mână de rămășițe care horăia și oftau. Se împușinase de nu se vedea că 'n pat e cineva. De aceea în dimineața în care a vărsat sânge, de-a umplut patul și odaia, Ivan s'a mirat întâiu și apoi s'a speriat. Unde mai stătea sângele acela în trupul, de culoarea cismeii numai piele și oase colțuroase? S'a apucat să spele casa de sânge. A adus o găleată cu apă și-o mătură de nuiele. Când a terminat cu podeaua nu știa ce să facă cu sângele din pat care se uscaseră. Și atunci, fără grabă, s'a apucat să scoată, întâiu pătura, pe urmă așternutul. Se tot împiedeca de nevastă-sa. Ea îl urmărea mută cu ochii mari și mirați. Când Ivan i-a întâlnit privirea, a spus doar atât:

„Tu Mărie, tu!” și a luat-o în brațe ca pe-o jucărie și-a pus-o pe laviță.

În patul curat a așezat-o la loc. I-a netezit părul cu podul palmei și i-a pus sub cap încă o perină. Maria a început să sufle mai tare. Odată s'a opintit, a încercat să se salte într'un cot. A rotit privirea în odaie și apoi s'a lăsat la loc. Asta i-a fost toată moartea. A rămas cu ochii țintă în colțul odăii. Pe buza de jos îi apărase o spumă roșie, care încet s'a prelins pe bărbie. Și Ivan se uita la ea fără să 'nțeleagă. Încă nu văzuse murind om și nu știa ceia-aceea. Într'un târziu s'a așezat pe laviță. Parcă-i era prea tare, așa s'a proptit cu amândouă mâinile în ea. Pe urmă și le-a pus pe genunchi. Nu prea știa ce să facă cu mâinile. Cu una, mai spre prânz

numai, și-a scos căciula și și-a pus-o alături, cu cealaltă stătea tot feapăn. Nu s'a trezit decât la văzul roiului de muște ce s'a strâns pe gura moartei.

Când a ieșit pe prispă se 'ntuneca. Era spre toamnă și ziua se scurtase. Ivan se uita prin curte, părea că vrea să găsească pe cineva. Auzind că bocăne la ușa podului întoarse capul. Tolea cobora din pod. Acolo se furișa de câte ori era ziua lumina prea mare. Ivan îl așteptă. Când fură alături se priviră în ochi. Ai lui Ivan erau triști și înfrigurați, ai lui Tolea străvezii și ca de vis.

„Tolea. a murit mamă-ta!” rupse Ivan vorbele cu greu.

Tolea auzi ceva dar nu înțelese. Il privea pe tatăl său în ochi de-aproape de tot. Atunci Ivan îl luă de mână și-l duse în odaie. În fața patului se opriră. Se țineau încă de mână, când Ivan îi arătă fața moartei. Tolea nu se desmeteci și nu înțelese.

Cât timp a stat moarta în casă și s'a perindat tot satul s'o vadă, Tolea stătea pe laviță, ca de lemn. Il îmbrăcuse tatăl său în haine curate și-l făcuse să 'nțeleagă că trebuie să stea nemișcat acolo. Și a stat de se mira satul. Când Ivan ieșia afară, lumea șoptea și-l arăta pe copil. Unii nu-l văzuseră încă. Vestea se dusese despre el, dar în fel și chipuri. Și toți dădeau din cap și nu pricepeau cum un băiat așa de rumen și frumos, poate fi atât de prăpădit, să nu vadă și să nu vorbească.

La înmormântare ploua. Mărunt și des. Era frig și noroiu. Și cu toată vremea rea lumea a venit grămadă. Le era tuturor milă de bietul Ivan. Și cei ce nu șiau încă tot despre nenorocirea lui cu copilul, aflaseră acuma. De aceea mila le era mai adâncă și mai sinceră. Le-o vedeai în vorbe și 'n mers. Parcă toți vroiau să-l atingă, să-l mângâie.

Când popa începu „Veșnica pomenire”, Ivan se lăsă în genunchi. Tolea rămase stingher în picioare. Cineva din spate îl împinse. Căzu și el, alături de tatăl său, cumănila înfipite în noroiul cleios. Apoi ridică capul și privi împrejur. Se părea că vede și înțelege ceva, că isbucni în plâns. Dar nu era plâns de om. Se legăna glasul lui Tolea într'un țipăt neîntrerupt, ascuțit și puternic, de toți se speriară. Ivan care nu-l auzise de mult plângând, întoarse și el capul și se uită buimac.

Și glasul popii, al lui Tolea, al bocitoarelor și al ploii se topiră într'unul singur, care părea coborît dintr'o lume în care nenorocirea se plimbă în voie.

Și de atunci vieța lui Ivan Muchin îi era mai sfâșietoare. Nici nu-i mai venea să se 'ntoarcă acasă. Tot îi părea pustiu. Și casa și sufletul. Tolea sta ziua tot ascuns, iar noaptea se scula ca o nălucă și hoinărea prin sat. Il goneau câinii și el fugea pe câmp. Rătăcea așa în neștire până către ziuă. Și atunci se furișa acasă, ca un hoț, pe tăcute, drept în pod. Ivan nici nu-l mai căuta. Li știa viața și rostul. Pe-o scândură în prispă îi punea în fiecare zi o bucată de mămăligă și-o fierură. Copilul o găsea acolo și-o mânca. Uneori era înjumătățită. Se înfrupta din ea și cănele.

Dar lui Ivan nu-i mai păsa acuma. Iși vedea ca un dobitoc

de muncă și seara, când își trântea ciolanele ostenite pe laviță, ofta și se chinuia până către miezul nopții. Atunci adormea și ncepea alt sbucium. Visa fel și chipuri de arătări. Câteodată frumoase de plângea dimineața când se scula, alteori dureroase, de se bucura când vedea că vieța tot i-a mai păstrat cel puțin mintea întreagă.

Fără nevestă, îi era și mai greu. Cât o știa în pat bolnavă și pe copil în pod, dormind, își închipuia că poate nu-i toată vina a lui, că Tolea este așa cum îl vede. Își credea păcatul împărțit pe dindouă cu Maria. Singur însă, i se părea că toată greutatea îl apasă numai pe el. Și de ea, nu se putea scutura în niciun fel.

Acuma nu mai avea nici împăcarea aceasta. Toate se impuținaseră în jurul lui că se mira că nu înnebunește într'o zi.

Într'un timp l-a muncit gândul să-și ducă copilul la oraș, să-l arate doctorilor la spital. A strâns bani, a mai vândut pământ și l-a dus. L-au ținut acolo câteva luni, Ivan trimetea doar bani prin poștă și aștepta. De câte ori primea plicul dela spital, un plic mare galben, prin care i se cereau banii pentru încă o lună, nădejdea creștea mai tinerește în el. Credea că bolii lui Tolea îi trebuie timp, și că ei, cei dela oraș, nu se poate să nu-l vindece, ei știu doar tot. Până când, către un sfârșit de lună când aștepta plicul să-i ceară iarăși bani, a primit o telegramă. N'a înțeles mult din ea. Dar simțea că s'a sfârșit și cu nădejdea asta. Oamenii l-au lămurit. I se făcea cunoscut că boala copilului e de nevindecat și că trebuie să-l ia în grabă. Ivan tot nu s'a grăbit. Ba că-i o roată la căruță de dres, ba că-i un cal schiop. Nu știa nici el de ce face asta. Dar ar fi vrut ca 'n acest timp să se 'ntâmpile ceva ca el, să nu mai aibă putere pentru nimic. Sâmbătă tot a plecat. În fața spitalului s'a oprit. Nici nu a coborât din căruță, nici n'a întrebat pe nimeni. Și a stat așa, până când portarul spitalului l-a recunoscut. A vorbit și cu doctorii, i-au sporovăit o limbă repede și încâlcită, din care nu s'a ales cu nimic. I-au mai cerut bani și i-au dat niște sticlufe verzi. „Să-i fie somnul copilului mai adânc“.

„Da doarme toată ziua 'n pod, ce-i mai trebuie?“

Doctorii nu i-au mai răspuns. L-au dus și i-au arătat copilul. Stătea într'o odaie cu geamuri vineți. Când l-a văzut, Ivan n'a clințit. Parcă se schimbase. Era mai frumos și mai bălăiu. L-a podidit plânsul. Copilul însă nici n'a tresărit. Se arăta ca și când n'ar ști cine venise după el.

În căruță, cot la cot, Ivan cu copilul, parcă mergeau la cimitir. Caii nu grăbeau, o lăsaseră la pas. Nici Ivan nu-i zorea. La ce bun? Acuma știa tot și pentru totdeauna. I se spusese doar lămurit. Doctorașul acela tânăr care l-a dus până la căruță i-a amintit răspicat:

„Bade, deacuma numai Dumnezeu poate, noi oamenii am terminat!“

Și Ivan Muchin, de-o vreme, știa bine și ce poate Dumnezeu.

* * *

Trecuse încă o iarnă. Primăvara era mai veselă și mai gureșă. Svonuri de pe câmp și din cuiburile de sub streșină dădeau semne de an bun. Iar ploilor potolite la vreme, le urmă un soare fierbinte și dătător de viață. Numai lui Ivan Muchin nu-i mai surâdea nimic. Iarna ce trecuse fu mai tot timpul bolnav. Sus pe cuptor, pe întunec cu Tolea, zăcând cu răbdare ca un martir, avea uneori impresia că-i într'o călătorie mare. I se părea că umblă 'n lumi străine de pământ, că plutesc prin nori, sau că sunt sub praful de pe câmp. Și la acest gând se simțea cel mai bine. El cu Tolea alături să fie odată sub pământ.

Primăvara îl găsi slăbit și alb. Vecinii nu-l mai cunoscuseră aproape. Iarna, la lumina opaițului ce puteau vedea. Dar prima zi sub soare fu zdrobitoare și pentru ei și pentru Ivan. Curând prinse puteri, se înșdrăveni, ca și cum mirosul jilav al pământului i-ar fi dat un suflu nou. Capul și-l ducea însă tot plecat, ca cineva care nu mai are ce căuta dela buza pământului în sus.

Într'o noapte frumoasă și caldă, luminată doar de stele, Ivan n'avea somn. Nici nu-și scosese cismele. Sta în odaie pe întunec și-și muncea gândul cu durerea lui cea mare. Tolea lipsea de acasă, era dus zănatec peste câmpii. Cum s'a întunecat a și plecat. L-a zărit o clipă doar, când a ieșit pe poartă.

Să fi fost trecut de miezul nopții când Ivan auzi pașii lui Tolea pe prispă. Bocănea ca de obicei, năuc și cu picioarele svârțite 'n lături. El auzi depărtându-se de casă. Și ca mânat de-un îndemn puternic se sculă decis să-l urmărească. Când fu în curte, Tolea tocmai ieșea pe poarta dindărăt. Ivan ieși repede după el, și-l urmă de departe, așa ca să-l zărească numai. Tolea trecu șanțul și-o luă pe marginea arăturii. Mergea drept și fără grabă. Dar avea un alt mers, cum nu i-l cunoștea Ivan. Pășea sigur și bărbătește, își mișca mâinile sprinten și dârz.

Noaptea era atât de liniștită încât se auzea și foșnetul pașilor în iarbă: ai lui Tolea mai puternici, ai lui Ivan mai temători. Când se termină arătura Tolea se îndreptă spre pădure. Drumul, scurt, trecea prin pășunea bisericii. Ivan era tot mai înciudat. I se părea că acest drum îi va aduce o mare lămurire. Că va afla și el ceva din viața aceea stranie de noapte a lui Tolea. Când intrară în pădure Ivan grăbi pașii. I se făcu frică. O clipă nu-l mai zări pe Tolea și i se păru că din fiecare umbră îl vor atinge făpturi de spaimă și de întunec. Copilul reapăru în mijlocul unui luminiș. Stătea singur ca un singur credincios într'o biserică. Ivan, ascuns după un copac, privea înfricoșat, atât părea de mareț copilul lui în mijlocul acelui luminiș.

Și plecară mai departe. Pașii lui Tolea se duceau prin locuri pe care Ivan nu le mai văzuse. I se părea un vis tot drumul acesta. Și ce-i era curios, era că Tolea mergea ca într'un loc în care toate-i sunt prietene. I se părea în spaima lui, că 'n fața lui Tolea tufișurile se trag înapoi, ierburile se culcă, iar crengile pomilor se ridică.

Când ieșiră din pădure, Ivan recunoscă locul, era cealaltă margine a satului, cea dinspre Nistru. Il și vedea în depărtare lucind

ca ojelul în noapte. Tolea mergea tot înainte și tot cu aceeași siguranță. Deodată se opri. O luă spre stânga, ca și când ar fi văzut ceva în partea cealaltă. Ivan se uită într'acolo și nu văzu nimic. Tolea iarăși se opri. De data aceasta se întoarse înapoi. Ivan încremeni. Când îl zări, Tolea veni deadreptul spre el. Și aproape unul de altul, se priviră 'n ochi ca și atunci când murise Maria. Dar ochii lui Tolea aveau ceva straniu în ei, ceva nemaivăzut, ceva neomenesc. Ivan se sperie atât de tare, că dete un țipăt. Dar Tolea, întinse blând o mână și-o luă pe-a tatălui său strâns în ea. Apoi, așa, mână 'n mână, Tolea o luă spre casă cu Ivan. Și 'n mersul lor, atât de sigur și împerechiat, nimeni n'ar fi putut bănui toată durerea ce-i sfredelea pe amândoi.

* * *

Vara a trecut mai ușor pentru Ivan Muchin. Din noaptea aceea când Tolea l-a luat de mână și i-a dat primul semn de înțelegere, era fericit. Iarăși se acăța cu desperare de gândul unei vindecări. Și 'n bucuria lui a mai încercat să se țină după el. Vroia să facă cumva să se repete acea fericită întâmplare. Dar n'ă reușit. Fie că se rătăcea de Tolea, fie că văzându-l, copilul fugea și se ascundea. Și de teamă că fericirea din acea noapte să nu i se pară acuma și ea prin neizbânzii, o nălucire, a renunțat de a-l mai urmări.

Toamna venise iarăși cu ploii, cu ploii mari, neguri dese și vânt aprig de peste Nistru. Iarăși oamenii trebuiră să se închidă 'n case, să se culce pe cuptoare și să-și fumeze pipele în răbdare. Ivan Muchin făcu la fel. Și 'n tăcerea aceea a nopților cu ploaie, i se părea că timpul fuge vijelios de repede; și că el e bătrân și puțin mai are până trece pragul lumii, dincolo, unde credea el că-i liniște.

Dar din toropeala unei tăceri de acestea îl trezi un țipăt de cucuvaie. Țipa prelung și trist, prelung de se părea că vine de cineștie unde. Ivan tresări și așteptă. Dar nu era nălucire, cucuvaia țipa într'adevăr. Și nu era departe, era chiar pe casa lui, sus pe coș. Și deodală îl cuprinse, ca o nălucă oarbă, o neliniște. Iși aduse aminte de noaptea aceea când Maria a născut pe Tolea și când el a împușcat cucuvaia de pe casă.

Ivan sări de pe cuptor, se îmbracă în grabă și ieși pe prispă. De acolo, țipătul cucuvăii creștea în noapte și mai înfiorător. I se părea că nenunțate ecouri îl învăluiesc. Buimac, fără să gândească la nimic, întră în pripă în cămară, își luă pușca și și-o încarcă. Și la fel ca 'n noaptea cealaltă cu ploaie, trecu în curte, până la gard, așa ca să vadă bine tot acoperișul. Da, tocmai de pe coșul casei țipa cucuvaia și acuma. Dar Ivan nu așteptă, ca și când îl mânau puteri de dincolo de el, puse pușca la ochi și trase. O bufnitură umplu aerul. Dar în aceeași clipă fu acoperită de-un țipăt desnădăjduit. Și-un corp greu se auzi rostogolindu-se pe acoperiș.

Sbătându-se, c'o mână ridicată dela cot în sus, în balta de sub streășină, murea împușcat Tolea.

V. BENEȘ

DRUM DE TOAMNĂ

Unde-ai pornit cu aripa bolnavă
Pasăre lăinică, sub cer pustiu?
Se năruie'n zări toamna ca o navă
Cu prora în frunzișul arămiu.

Înlăcrimând amurgul ce coboară
Un șarpe abutut își iese'n drum
Cu focurile lui, de pe comoară, —
Un pai de rază l-ar preface 'n scrum.

Frunzișul cerului, de'ngândurare,
Apleacă roata stelelor — gutui.
Sărută-mă, târzie-a verii floare,
Arată-mi, umbră, drumul nimănu.

În liniștea ce'n vârf de junghiu cutează,
Paragini de iubire pe pământ:
N'atingeși sufletul cu nici o rază,
Ca rugurile s'ar aprinde'n vânt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CÂNTEC DE PLECARE

Când va fi și carul meu să plece
Legănându-mă 'n lumina serii,
Înviași din somn, mă vor petrece
Zănele și prichindeii verii

Înainte de cuminecare
Cu făclia unei flori în mâini,
Peste ochi mi-or pune tamăioare,
Peste piept argint de pe fântâni

Și pe mâini, a rugă'mpreunate,
Auriul soare prins în ramuri,
Și ivit în har și puritate,
Nins, durând în fiecare hramuri,

Mi-or suna isvoarele pușin,
Clopotele de argint vor plânge,
Vântul verii scutura-va lin
Troienindu-mă cu foi de sânge.

Vor veni'n tînguitoare unde
Ierburile vinete ca seara,
Greerii și gâzele mărunte,
Aninându-și de sicriu vioara.

Voiu simți, din negura subțire
Chipul lor desprins, apropiat,
Murmurând cuvinte de iubire
Și voiu fi puțin mai împăcat.

U R S I T Ă

La făgădău în Diviceri,
De patru zile stăm la pîndă,
Vestite cîntărețe mare,
Afară vara își perindă
Icoanele topite 'n soare.

La făgădău în Diviceri
Colboși de drum am poposit,
Noi ultimii dintre zileri,
Mihai Beniuc, poet vestit!

La făgădău în Diviceri
Cu tinerețea 'n vînt prădată,
Visăm iubirile de ieri
Și verile de altădată.

La făgădău în Diviceri
Loviși de vremuri cu'n cruntare
Visăm mîntuitor un Măine
Și ne'trebăm între păhare
Din visul nostru ce-o rămâne.

Din oastea cui am rătăcit
Pierdută'ntr'un amurg, departe,
Pe-acest pămînt nenorocit,
Streini și hăituiți de moarte...
La făgădău în Diviceri.

EMIL GIURGIUCA

B Â R F I N G - C L U B *)

Casa d-nei Vescan constituia un cenanclu cu totul aparte, în care cucoanele se adunau nu spre a face artă, ci pentru a cleveți. Somitățile orașului, avide de știri, n'ar fi eșit sub niciun motiv pe stradă fără să se abată pe o clipă la d-na Vescan. Aici, într'o cafea și o dulceață, se comentau toate evenimentele din oraș și nimeni nu scăpa neforfecat. Unele știri se fabricau pe loc; ele izbuteau să facă somnul neliniștit la multe persoane. Altele erau „din lume adunate și iar la lume date”, dupăce primeau în casa d-nei Vescan amplexarea cuvenită. Geneza unei știri senzaționale se făcea pe calea unor întrebări inofensive:

— De ce umblă cutare cu cutare? o ia de nevastă sau n'o ia?

Răspunsul îl dădea acest cerc și era natural să-l făurească așa cum dorea să-l aibă. Fantezia își avea partea ei de contribuție în această producție, și ea nu era întrecută în *Orașul Nordic* decât de aceea a lui Băjescu, care era considerat ca omul care știe tot, vede tot. Rivalitatea între cele două părți nu se simția, deoarece ele lucrau în domenii diferite. Rar când încrucișau câte un foc, însă și atunci dela distanță foarte mare. Ambele tabere contestau autenticitatea știrilor lansate de partea rivală, pretinzând fiecare a fi în posesiunea adevărului deși acesta era uneori atât de departe de ele ca și cerul de pământ. Salonul d-nei Vescan avea totuși multă șansă de a fi crezut, deoarece era compus dintr'o colectivitate, pe când Băjescu lucra totdeauna singur. O firmă individuală are mai puțin credit decât o societate cu acționari din înalta societate. Știrile lui Băjescu nu se limitau numai la *Orașul Nordic* ci la întreaga țară, ceea ce făcea ca el să fie o sursă de informație gratuită, pe când societatea d-nei Vescan — poreclită *Bâr-fing-Club* — era specializată în cronica mărunță a orașului.

La *Bâr-fing-Club* găseai totdeauna un stol de cucoane proaspăt aterizate, ce veneau ca niște albine harnice să culeagă miere, împrăștiindu-se apoi spre coșnițele lor. *Bâr-fing-Clubul* era pentru ele jurnalul zilnic, de care nu se puteau dispensa, deși de adevăratul jurnal se dispensau foarte ușor. Era mai plăcut să afli știrile din gura unor persoane cu adausul senzațional, pe când la *Bâr-fing-Club* le puteai da proporția voită și erau lipsite de notorietatea gazetei, având caracter de taină, Mantu cunoștea bine pe D-na Vescan și câte o dată se abătea pe la ea, Când făcea astfel de vizite, avea de grije să-și aleagă o oră când nu era lume multă. De câte ori venea, d-na Vescan îl întâmpina militărește, punându-i întrebări încă dela ușe:

*) Fragment dintr'un roman sub tipar.

— Ei, Mantule, cine a mai murit, cine s'a căsătorit, cine a mai divorțat?

Mantu dădea neștiutor din umăr, ceea ce o făcea să riposteze :

— Ce știți voi bărbații! Nu știți ceea ce se petrece în orașul vostru!

D-na Vescan era o femeie energică și impunătoare. Împlinise vârsta de 50 ani, cu toate acestea se ținea foarte bine. Pe stradă lumea o admira pentru ținuta ei dreaptă și orgolioasă. Unii aveau chiar frică de ea. Pășea hotărât și vorbea totdeauna pe ton de comandă. Soțul ei, care era un om pașnic, iubind tot atât de mult liniștea și singurătatea, pe cât de mult iubea soția sa zgomotul și mișcarea, o poreclise pentru felul ei cazon *jandarmul*. Vitalitatea ei se cheltuia în lucruri mărunte. Cu toate că era o fire bună, bruscă întotdeauna persoanele cu care venea în contact și nu cruța pe nimeni când îi spunea adevărul.

Cei ce nu o cunoșteau, evitau să o întâlnească: marea majoritate era obișnuită însă cu felul ei de a fi și nu se sinchisea de franchețea ei.

Mantu nu mai fusese de mult pe la ea și o cam neglijase decând cu constituirea noii societăți din sânul censului. Rătăci într-o zi la *Bârfing-Club*, nu din dorința de a afla vești, ci din obișnuința de a vizita din când în când cunoscuții. Și fiindcă Mantu era aproape intim cu familia Vescan, vizita sa era binevenită în orice clipă. D-na Vescan nu-și schimbă deloc caracterul; ilirmi militărește:

— Bine că a dat D-zeu să te mai vedem și pe tine! Credeam că ai uitat unde stăm.

Mantu încercă să îngâne o scuză:

— Să vedeți.....

— Niciun „să vedeți”, îi taie scurt vorba. Știm noi de ce nu mai vii pe la noi. Ți-a sucit capul artista aceea dela București. Dar n'am mai văzut-o pe aici de mult.

— A plecat. Nu poartă însă ea vina că n'am mai fost pe la d-voastră.

— Dacă nu ea, atunci Mme Băjescu.

— Nici, una, nici alta.

— Ei, doar nu vei fi vrând să mă faci să cred că tu și ofițerul acela tânăr te învârtești în jurul lor pe degeaba!

D-na Vescan oferi lui Mantu o ceașcă de cafea și se tolăni apoi într'un fotoliu.

— Ce mai știi nou?

— Nimic deosebit.

— Cum nimic? E posibil să trăiești într'un mediu în care se întâmplă atâtea lucruri și tu să nu știi nimic? Te pomenești că nu știi nici ceea ce te privește pe tine. De ce divorțează d-na Băjescu?

Mantu făcu o figură mirată.

— O știți deja și pe asta?

— Ce nu știu eu, băiatule! Ceea ce aș vrea să știu și ceea ce trebuie să știi tu mai bine decât mine, e care din voi i-ați stricat

casa, tu sau ofițerul?

Mantu ascultă stupefiat, în timp ce d-na Vescan continuă.

— Toată lumea spune că voi doi ați fost amanții ei.

Situația lui Mantu era din cele mai neplăcute și dacă ar mai fi fost și altă lume la *Bârfing-Club* nu s'ar fi simțit bine deloc. D-na Vescan îi dădea mereu înainte cu ceea ce se vorbește despre el și despre Bonea, iar lui Mantu nu-i venea să creadă urechilor tot ce auzea. El amantul unei femei de care nu-l leagă decât sentimente de prietenie? Iar Bonea, poetul, să fi părăsit sfera poeziei de dragul unei realități, care l-ar fi decepționat? Lumea e nebună și inventează fapte cari nu corespund adevărului! Așa a fost deci interpretată prietenia pentru soții Băjescu și vizitele frecvente în casa lor?

D-na Vescan, văzându-i mutra plouată, îi zise triumfătoare:

— Ei vezi că nu știi nimic, cu toate că te afli în cauză. Și mai ești și ziarist pe deasupra!

Disprețul d-nei Vescan față de această ignoranță, era evident. Iși privi câțva timp în tăcere victima, apoi întrebă mirată:

— Pe tine te supără ceea ce se spune despre tine?

— Fără îndoială.

— Ești caraghios. Ar trebui să te bucuri, căci și așa nu ești un tip de cuceritor și faptul că lumea îți atrubue rolul de amant al unei femei frumoase, îți ridică creditul în fața sexului slab.

— Lumea să-și vadă de treabă și să se ocupe mai puțin de mine?

— Asta nu va fi ușor. Ai intrat pe gura ei, n'ai să scapi acum de ea.

— Dumneavoastră contribuiți desigur în largă măsură ca să nu scape de ea, zise Mantu sarcastic.

— Fac și eu ce pot pentru tine. Nu vreau să-ți stric faima...

Era timpul când soseau celelalte vizite și Mantu ar fi dorit să dispară. D-na Vescan îl reținu însă cu forța, supunându-l unui interogatoriu minuțios și luându-l peste picior din când în când. Mantu era obișnuit cu zeflemelele ei. Nu se supără niciodată de ceea ce spunea, căci pretenia dintre ei data de mult. Totuși nu era dispus să accepte tot ceea ce debita ea. De fapt ea nu era decât ecoul opiniei publice a orașului, așa că Mantu nu era supărat pe ea, ci pe această opinie publică ce nu-i dădea pace.

O cucoană elegantă își făcu apariția. Era soția unui ofițer superior, care era obișnuita casei. Mantu făcu o figură resemnată: de-acum nu mai era chip de scăpare.

— O, iată, pe eroul zilei! zise ea întinzându-i mâna, în timp ce-l învălui într-o privire cercetătoare.

— Nu sunt deloc erou și n'am intenția să deviu decât cel mult erou necunoscut, ripostă Mantu.

— Cu atât mai bine. Eroul necunoscut a început să fie cunoscut. Vasăzică d-ta erai?

— Ce eram eu?

— Acela... adică eroul necunoscut? Dar secundantul d-tale,

ofițerul, ce rol avea ?

— Rolul de a induce și mai mult opinia publică în eroare.

Cucoana ridică degetul ei înmănușat și-l amenință zâmbind :

— Ei lasă, nu face pe modestul, craiule. Nici n'aș fi crezut că sub înfățișarea d-tale de om cumsecade, se ascunde un don Juan.

Două cucoane grase își anunțară sosirea. D-na Vescan se rezezi să le întâmpine, ajutându-le să-și desbrace pardesiul. Le pofti în salon. Probabil între timp le șoptise despre achiziția rară, căci una dintre ele își îndreptă încă dela ușă lorgnonul asupra lui Mantu, iar cealaltă îl observă cu coada ochiului. Mantu se răsucea pe scaun și îi părea că stă pe jăratec. Speranța de a scăpa de aici era acum spulberată. Era prizonierul *Barfing-Clubului*, care făcea din el ce voia: îl scotea alb, când era de fapt negru, îi atribuia un rol ce nu i se potrivea deloc și în care nu se simțea bine. O să mai vină alte cucoane cari o să dea zvonul în întreg orașul. Ce păcat că el era singurul bărbat în acest salon ! Dacă ar fi fost numai încă unul, ar fi făcut apel la bunul simț al acestuia și ar fi fost desigur înțeles. Dar cu femeile nu era chip să o scoți la capăt ; voiau ca el să fie cuceritor și autorul unui divorț, trebuia să se împace cu acest atribut de care orice alt bărbat ar fi fost încântat, dar Mantu nu fu dispus deloc să le explice acest lucru.

Cucoanele crezură că el vrea să facă pe cavalerul și nu vrea să divulge un secret ce compromite o femeie. Discrețiunea lui era admirată, însă tăcerea și protestele sale avură darul să întărească și mai mult convingerea că este vinovat.

D-na Vescan readuse discuția în albia primejdioasă și Mantu care credea că a scăpat, trebui să supoarte un nou chin. De plecat era cu neputință ; nu l-ar fi lăsat cucoanele, care perdeau un prizonier prețios. Iar soneria dela intrare zbârâia mereu, aducând alți oaspeți care îngroșeau numărul femeilor prezente.

— Am auzit că ofițerul, a fost mutat disciplinar aduse vorba din nou d-na Vescan, cu prudență.

— Care ofițer ? întrebă una dintre cucoane.

Acela care umblă mereu cu d-na Băjescu, răspunse o altă cucoană.

Prima sosită făcu un semn discret, arătând în spre Mantu și cucoana întrerupse precizările.

— N'a fost mutat disciplinar ci a fost pur și simplu mutat, răspunse Mantu. Pe tablou se află o serie de ofițeri mutați, ceace nu implică supoziția că s'ar fi făcut vinovați de ceva. În primăvară și în toamnă sunt obișnuite mutările și pentru cei cari trăesc într'un oraș cu o garnizioană atât de mare, este destul de cunoscut acest lucru.

— Dar atunci de ce l-a mutat tocmai în Basarabia ?

— Basarabia nu e ocnă ; e o provincie ca oricare alta. Tocmai în Basarabia trebuie trimiși ofițerii buni, ca să ne apere granița din spre Nistru. Eu am fost în Basarabia și m'am simțit foarte bine în mijlocul populației de acolo, care e bună, primitoare, cu sufletul totdeauna deschis și care are marea calitate de a nu bârfi.

Cucoanele privă una la alta, ceea ce era semn că au înțeles aluzia. Mantu avu satisfacția de a fi răsbunat pe Bonea, pentru tot ceea ce se debita pe socoteala lui. Efectul magic fu schimbarea temei conversației, care se invârtea în jurul unor subiecte cu totul impersonale. Deacum prezența lui devenise stânjenitoare; nu se putea vorbi ceea ce era în atribuția cercului și discuția lăncezea. Mantu era sigur că va fi lăsat să plece și, când se ridică, nu se miră deloc că nu insistă nimeni să rămână.

IONEL NEAMTZU

C H E M A R E

Dealurile zăceau încă adormite într'o umedă și bolnăvicioasă negură de toamnă târzie, când sirena autobusului, care trebuia să fie cel puțin la podul de fier, străpungea ca o săgeată înveninată văzduhul, pierzându-se departe, cine știe unde în adâncul văilor.

Cei câțiva pasageri care în așteptare moțăiau încă, începură să se niște în fața haltei, destinzându-și mădularele amorțite, din cauza frigului de dimineață.

Un jandarm scoase ceasul și fără să fie întrebat de cineva, după un căscat, care îi îndoi ceafa înapoi, spuse :

— E patru ; vine bine astăzi.

Câteva femei care își ridicau de jos coșurile acoperite se uitară la el fără să răspundă.

Alexă, căruia cele câteva minute de așteptare îi părură ceasuri întregi, rupându-și în două firul gândurilor aruncă la câțiva pași în drum un nuc de țigară, apoi se îndreptă ferind bălțile de apă noroioasă, spre ușa bodegei în fața căreia autobusul se oprea într'o turație asurzitoare.

Șoferul, un om între două vârste, mic și spân în aparență, cu fața și ochii veșnic nedormite, se coborî în drum frecându-și pumnii inlemniiți.

— Bună dimineața, poftiți înainte, lângă mine ; am pus și o pătură. E frig deacuma încolo, și acest tip de motor, nu încălzește.

Alexă, care nu răspunse de cât prin, bună dimineața, se îndoi pe sub volan până ajunse aproape de geamul aburit, apoi trecându-și pătura în jurul genunchilor rămase înțepenit, așteptând plecarea.

Sus, deasupra autobusului, pașii cuiva care aranja bagajele nouilor călători, făceau să trosnească întreagă caroseria.

După câteva minute, lumina din interior se stinse odată cu urnitul din loc, și cu același asurzitor uruit al motorului.

În autobuse cei câțiva pasageri cari în timpul opririi, treziți începură să vorbească, au mai continuat discuția din ce în ce mai anemică, încă vre'o câteva minute, apoi deodată au amorțit toate glasurile, ne mai auzindu-se decât plescăitul bălților mai mari, mugetul apei care alerga alături de mașină și uruitul motorului.

Toamna era pe sfârșite, și Arieșul umflat ca un balaur pământiu se grăbea furtunos, să-și petreacă mulțimea de apă spre câmpie, până nu vine înghețul.

Pietrele ferite altădată de pe lângă mal, și luncile de arini se frământau din greu cu furia valurilor. În lumina farurilor cari la câte o cotitură de drum isbeau apa, până în celelalt mal, se vedea

această luptă, părând că totul afară e cuprins într'o furtună deslănțuită de curând.

Cu toate acestea, îndreptată privirea în altă parte, spre munte, vedeai cum umerii gheboși ai pământului erau adormiți, cu capul învăluit într'un nemișcat lințoliu cenușiu.

Pe marginea drumului, aduse de torenți sau purtate de vânt, grămezi de frunze cărămizii dormeau și ele, strâns lipite unelte de altele.

Alexe, se simți furat pe neobservate de un noian de gânduri, fără sfârșit, care se imbinau cu o chemare nehotărîtă.

Cine știe pe cine o să mai găsească el la Cluj din atâția prieteni, pe cari de mai bine de cinci ani nu-i văzuse?

Poate că așa cum și-a găsit el rostul, departe într'un sat pierdut între munți, la șase ceasuri de drum cu mașina, s'or fi împrăștiat cu toții pe care în 1934 îi lăsase încă la Cluj. Sau, poate, sunt încă acolo și își țin mai departe rosturile lor într'o viață măsurată de fiecare zi cu cântarul dela timp liber la serviciu.

— Totul se va deslega astăzi, sau nu se va mai deslega niciodată, — se gândea Alexă.

Oricum ar fi pe unul dintre prieteni e sigur că-l va gesi la Cluj. Pe Pavel. Prietenul care plecat cu câțiva ani în urmă și el cine știe unde în țară la chemarea vieții, s'a întors după abia doi ani să-și regăsească sănătatea aici unde și-o pierduse poate, și negăsindu-o a rămas pentru totdeauna la Cluj. Alexă îi vedea pe geamul aburit din fața sa, profilul cu privirea mereu pierdută în zare, cu fruntea larg boltită și parcă mereu încrețită sub indemnul unui vis neimplinit, și al unei grele suferințe.

Se va duce mai întâiu la el, unde e sigur că pe țărâna proaspăt acoperită de flori și lumânări arse până în pământ, sau stinse la jumătate, va avea aceleași vedenii.

Cu cine s'ar mai putea oare întâlni? Îi părea că pe cât se scurtează drumul, și gândurile adunate ani în șir, cu același entuziasm ca pe vremea plecării, îl părăsesc.

Poate nici casa din Aviator Suci, cu grădina de strugurei și smeură, nu mai există. Și drumurile, poate nici ele nu mai poartă veselia de altă dată, către parc, grădini de bere sau excursii.

Vremurile s'au schimbat mult deatunci și poate oameni noi umblă azi pe drumuri mai posomorâte cari pot mai bine suporta greutatea zilelor.

Zorile se arătau obosite peste crestele dealurilor urcate, dintr'o obișnuință veche cât lumea, când autobusul poposea un sfert de oră la jumătatea drumului.

* * *

Din vârful Feleacului, mașina își incetini mersul în coborîre, ocolind căruțele satelor învecinate, cari în măsuratul pașilor mărunți ai unor cai frânți de poveri, depăneau drumul cu roțile înfierate spre oraș. Clujul dormea încă acoperit de nedespărțita-i ceață, dând, de

aci din vârful dealului, impresia unui imens lac cu apă tulbure, care se prelungea cât puteai cuprinde cu privirea în lungul văii Someșului.

Ceva mai sus de vamă, mașina se isbi nedumerită oarecum în negură.

— De aici, se gândi Alexă, porneam cu săniile în serile nefârșite de iarnă, după ce marea circulație inceta. Unul după altul în chihote, prin zăpada înghețată din care milioane de licurici de cristal străluceau în serile cu lună sau în luminile becurilor împreștiate deasupra șoselei.

Mai jos în dreptul cartierului nou la capătul perdelei de sălcâmi rețezați, parcă vedea și acum movila de piatră în care se isbiră odată cu Andrei, Bibi și Ghiță, cu atâta putere, încât sania se rupse în bucăți, iar ei au rămas câteva minute împrăștiați prin zăpadă. S'au ridicat apoi toți afară de Bibi, care acuza o mare durere la un picior. Au ridicat-o toți trei și în câteva minute erau acasă la țel și Ghiță în „Vila lor”, de pe Aviator Suci. Ajunsă la căldură Bibi începu să râdă cu hohote și le spuse :

— Știam sanid ruptă și nu voiam să viu pe jos.

Veselia s'a întins atunci până târziu, iar scăparea cu bine s'a sărbătorit cu ceai, biscuiți și mere.

— Mere din grădina mea spunea Ghiță, ceai din grădina lui Dumnezeu și biscuiți din fabrica marelui industriaș, care este tatăl lui Alexă.

Andrei râdea, iar Bihi căsca ochii mari.

— N'am terminat încă, dar numai atâta mai am de spus, că toate acestea ar putea fi adevărate, tot așa pe cum e adevărat că le-am cumpărat dela prăvălia lui Hâncu, din colțul străzii.

Deodată, scădea calitatea la toate, dar în locul ei creștea veselia.

Când cotiră la stânga dela Teatrul Național, după câteva zeci de pași Alexă tresări și la vederea unui butoi în marginea trotuarului fața i se înveseli așa încât nu se putu opri la un zâmbet, ci începu să râdă singur. Era același butoi la capătul căruia o figură de lemn imortaliza un chelner cu un țap de bere în mână, având scris pe coastele de grosimea unei scânduri „la botul calului”. Era pe la un început de Septembrie când într'o după masă pe acest butoi intinzând o hârtie s'au așezat la „desertul” compus din prune bistrife și struguri, și s'au fotografiat lăsând să se creadă de cei ce nu-i cunoșteau că sunt streini în acest oraș. Cu ani în urmă acolo departe în satul de munte găsind fotografia, Alexă n'a crezut să mai poată vedea vreodată butoiul, împrăștiaților turiști. Acum la vederea lui se umplu de bucurie ca la cine știe ce lucru mare. Dar, poate nu butoiul dogit de vitregia vremurilor îl făcea vesel, ci amintirea altor timpuri.

Mai avea câteva minute până să coboare în stradă, și parcă timpul acesta era mai lung ca toate ceasurile de drum.

Fiecare stradă și fiecare casă îi răscoleau în suflet amintiri dintr'o vreme pe care se lupta să și-o readucă înaintea ochilor, deși era convins de ireversibilitatea ei.

Intristarea care îl cuprinsese pe drum se risipi deodată cu revederea orașului. De sus, din autobus, îi părea că nimic nu s'a schimbat. Aceleași străzi pline de lume, aceleași case, biserici, parcuri, statui, aceleași autobuse roșii cari împânzeau străzile, și parcă aceiași oameni.

Totul însă ținu, numai până ce cobori în stradă și o luă amorțit în lungul drumului, deocamdată așa pentru reorientare, spre o destinație neprecisă.

Ceasuri întregi umblă pierdut, căutând cu ochii întrebători, unde sunt prietenii, unde sunt toți aceia pe care i-a lăsat aici, și nimeni de nicăeri nu s'a oprit să se bucure de această neașteptată revedere. Se vede că revederea a rămas numai pentru el și pentru oraș și ei doi cari s'au găsit azi aci în lungul străzilor nu pot vorbi unul cu altul, și nu pot face altceva decât să privească îngându-rați și nedumeriți.

Sgomotul străzii și oboseala îl amețiră până într'amiază dând dovada unui lucru pe care el nu-l crezuse niciodată.

— Cu timpul și schimbarea vremurilor, trecem și noi și ne schimbăm încât nu ne mai putem măsura puterile. Sufletul doar și gândul care cine știe până când, dacă nu toată viața — ne rămân tinere, ne poartă pe drumuri unde nu mai umblă decât mințile de copii.

Simți cum parcă odată cu amintirile toate drumurile i-se închid, și își aduse aminte de un singur drum care-i mai rămâne deschis până la urmă fiecăruia.

După ce se uită huimăcit în câteva galantare aranjate pentru Crăciun cu multe zile înainte, se îndreptă tot așa către „Czell”, restaurantul în care și-au serbat împreună cu prietenii atâtea bucurii, și și-au închis atâtea amaruri, în paharele cu vin sau bere.

Era singur la masă, așa cum venise. Poate ceva mai amărât.

Cu privirea căută zadarnic să se oprească la vre'o masă de unde un cunoscut să-i întindă cu un zâmbet plin de bucurie mâinile.

— Ce servește Domnul?

— Dă-mi ceva, știu eu ce, n'am poftă de nimic.

— Lăsați, am eu grijă să fie bine.

Cum vrea chelnerul să fie bine? Știe el ceva. Știe el ce știe, dar tot nu știe și nu va ști niciodată nimic. El nu era aici pe vremurile bune. De unde să știe el de seara aceea. Sau poate de serile acele și de zilele acele. N'are de unde să știe. E mult de atunci și n'a avut cine să-i povestească tocmai lui.

Pe față se întipări forțat oarecum, dar totuși, era un zâmbet.

Era într'o Duminecă dimineața. Gerul înghețase apa în fântână.

Când s'au tezit cu Ghiață ziua abia mijia prin geamurile pictate peste noapte cu minunate cristale albe.

Frigul i-a îmbrăcat în câteva minute, apoi i-a scos în stradă cu skiurile pe umeri și sacul cu mâncare pe spate.

Zăpada trosnea sub bocanci, împrăștiind pulberea de argint în urmă.

Au urcat Feleacul și apoi luând drumul Săliștei, s'au pierdut

în pădurea de fagi dela Sf. Ioan, până seara.

Cine râde de toate acestea? Oricine nu știe cât e de frumos.

Spre seară, au coborât pe Valea Mănăsturului și s'au oprit aci la Czell.

Infierbântați, cu fețele imbujorate și bocancii înghețați, au stat la masa din colț, după ce încă dela ușă comandaseră vin fierț cu piper și scortişoară.

După un ceas, toată ziua trecută și-a vărsat greutatea în paharele cu vin și toropeala le aduse dorul de camera lor cu soba infierbântată, cu floarea lui Ghiță mare cât geamul și covorașele de lână de lângă paturi puse în fiecare seară în calea frigului dealungul pragului dela ușă.

Când se mișcară dela masă picioarele le erau mari și grele ca niște trunchiuri de copaci.

În prag Ghiță alunecă și cât ai zice mac, era cu strada în brațe, lipindu-și fața de zăpada înghețată cu atâta patimă încât nu mai vrea parcă să se scoale de jos.

Când au ajuns acasă, avea fața cu pielea înroșită de lovitură, dar nu simțea nici o durere.

A doua zi înainte de a ajunge la masă — masa lor de fiecare zi cu gramofon și cartofi franțuzești, — știa toată lumea că Ghiță a scăpat ca prin minune dintr'un groaznic accident de ski.

Numai când li se întâlneau privirile cu Alexă, aprobau amândoi mormăind cu o jumătate de încredere la tot ce se spunea.

— Parcă n'ar fi fost niciodată zile bune.

Alexă plăti, și când ieși în stradă la ceasul din turnul bisericii lui Matia era 3.

Din Mănăstur pe strada Memorandului întră în plin pentru o fășie subțire de vânt. Poate venea trimis anume de Vlădeasa, căci era rece și cu miros de zăpadă.

În colțul străzii dintr'un hărdău de tuci plin cu jar de cărbuni fumegau castane coapte.

Când să treacă strada, se pomeni față în față cu Petrică.

Parcă nu mai era el, dar când auzi: „Noroc măi Alexă, ce faci tu pe aici?”, se desmeteci, întinse mâna preietenului său și până să li se mai deslege limbile făcuseră o bucată bună de drum.

— Am venit măi Petrache, am venit mânat așa de un dor straniu și purtat de o chemare nedefinită, să vă văd pe voi și orașul acesta în care mi-am împlinit atâtea bucurii și tristeți. Și până acum când te văd pe tine pe nici unul din ai noștri n'am mai întâlnit. Unde mergeai?

— Mă plimbam așa singur. Vream să merg până în parc și apoi să mă întorc la birou. Nu mă miră că n'ai întâlnit pe nimeni. Numai eu am mai rămas aici. Tu ai plecat de mult, parcă nici nu mai știu de când. Ghiță e la București, Andrei e medic în Satu Mare, iar Sandi, spunea Ghiță într'o scrisoare că e profesor la o școală românească în Bulgaria. Eu am rămas tot aci la Tribu nal. Tu poate nu știi că de mult încă prin 1935 mi-au murit părinții amândoi. A trebuit să intrerup și să-mi gășesc o slujbă. Am și două

surori mai mici, care au rămas, ca și mine. Le-am adus aici și ne luptăm cu zilele împreună. Voi încă ați avut norocul de a termina, dar eu . . .

Cu pașii legănați și grei ca doi condamnați se apropiau de lacul din parc.

Pe marginile aleilor frunzele îngrămădite susurau la adierea vântului, vorbind parcă și ele de zilele din urmă. Copacii mari cât lumea, își împrăștiau ramuri și rămurele subțiri într'un tremur nehotărât, spre cer.

O apăsare grea ca de plumb rece se așternu peste sufletele și vorba celor doi prieteni.

— Cât de frumos era altă dată, când ne întreceam cu bărcile în jurul insulei, și-apoi ne opream la umbra volburei din chioșc.

— Nici nu mai știu cum era atunci. Dela o vreme parcă nu fac altceva decât cobor, cobor, mereu . . .

— Nu te întrista prea mult Petrică; fiecare de unde vom fi, dela o vreme vom cobori spre aceeași prăpastie. Și, nu mă gândesc cu părere de rău decât la faptul că până acolo, nu ne vom mai întâlni . . .

Drumul îi întorsese în jurul lacului, și acum veneau cu o cadență schiopătată în lungul străzii Băii.

— Mai am un ceas și plec înapoi. Voiam să stau mai mult pe aici dar văd că uritul e tot atât de mare ca și pe la noi. Apoi afară de tine și Pavel cred că nu mai găsesc pe alții, iar pe voi doi v'am văzut, mergând aproape, pe același drum. Sunt sigur că fiecare veți petrece și Crăciunul și Anul nou la voi acasă. Pavel în cimitir, iar tu în str. Brătianu, la aceeași preuteasă bătrână și văduvă. De bună seamă în nici una din sărbătorile de iarnă n'o să se mai deslănțuiască veselia de altă dată, și mai ales anul nou n'o să mai fie înmormântat în sticle cu vin, și nici cu muzică de lăutari. Poate că, cel mult un ziar de sărbători cu mai multe pagini și chipuri de pe toate fronturile, o să ție creștinul treaz un ceas mai mult ca altă dată. Nu-i imposibil ca în seara de ajun să auziți pe la casele boierești din apropiere câte un colindător flămând și degerat pe jumătate, chinindu-și glasul ca să fie auzit de cei dinlăuntru. Iar în seara de anul nou cred că numai rătăcind așa cu ochii pierduți, prin fața vre'unui local mai mare, vei putea auzi stridentul lipăt de disperare al vre'unui purcel jertfit. Nimenea nu se mai joacă astăzi cu el, nu-i mai leagă panglicuțe roșii în jurul gâtului pentru a nu fi de deochi, fiindcă în loc să se gândească cineva la frumsețea lui și să-l deoache, fiecare simte cum îi lasă gura apă după costițele lui.

— De toate acestea mă mai leagă astăzi numai câteva fesuri roșii de hârtie cercuite cu panglicuțe verzi.

— Și eu mai am o pălărioară cât un degetar. Parcă văd și acum pe amărâta de vânzătoare sub poartă la „Gambrinus“. Era înghețată aproape și mai mult cerșea milă pentru copiii ei decât făcea afaceri din astfel de vânzări. Noi am cumpărat cu toții, două pălărioare plătind, nu-mi aduc aminte bine câte, sigur însă cel

puțin patru. O am și acuma, și lucru foarte curios, de câte ori o văd nu-mi amintesc în primul rând de petrecere, ci de biata femeie. Haide să trecem prin dosul Poștei, tu mergi de-acolo la birou, iar eu rămân la autobus.

Mașinal au ajuns și tot așa s'au despărțit, având fiecare certitudinea că cel puțin degrabă, n'o să se mai revadă . . .

Cu toate că nimic nu-l mai chema înapoi, Alexă sterse aburiala geamului din stângă sa, și se uită din vârful Feleacului în bezna întunecată de sub el. La șapte km. în vale se luptau în sclipiri prăvăliți în lungul și latul văilor, zeci de mii de licurici.

Încă o opinteață a motorului și marea de lumini se ascunse după deal cu amintirile, bucuriile și necazurile ei.

VASILE I. RUSU

C E T A T E A M I L E I

Îmi spunea cineva, odată, că orașul meu nu are oameni buni. Mi se pare că nu l-am crezut cu totul, însă nu eram destul de sigur pe atitudinea mea. Il contraziceam totuș, pentrucă îmi iubeam îndeajuns orașul, dar mă apăsa neîncrederea în argumentele mele.

— Cum poate trăi mila, spunea omul acela, între ziduri de piatră și fum? Cum poate fi omul aici, altfel decât rău, căci nimic frumos nu-i apropie sufletul de Dumnezeu?

Nu pot să-i spun prieten cunoscutului cu care vorbeam, deși îmi place uneori să-mi dăruiesc pretenia celor cu alte păreri decât ale mele, dar cuvintele lui aveau în ele ceva dintr'o melodie pe care o mai auzisem. Citisem și în unele cărți de morală prost înțeleasă, că orașul e o creație a Satanei, că oamenii din el își poartă sufletul prin păcate și josnicii, că, însăfârșit, sentimentele pure ale unei drepte conviețuiri omenești sunt ignorate pur și simplu în lăuntrul cetății. Mărturisesc că am fost influențat de judecata aceasta tot lungul adolescenței și chiar începutul tinereții l-am trăit pe această spinare de ace pe care mă complăceam nu din condescendență pentru ideile altora, nici din necesitatea de a servi pe aceleași baricade etice cu cei din jurul meu, ci dintr'o comoditate filistină pe care astăzi nu mi-o iert.

Au trecut ani după rechizitoriul anti-citadin pe care l-am pomenit la început și am început să-mi iubesc orașul ca pe o patrie mai mică. O exagerare! Vor spune acei ce echivalează România cu o noțiune *eminamente agricolă*. Le cer voe acestor agricultori ratați, acestor oameni cu cariera greșită, să păstrez pentru mine părerile care-mi convin și să conving pe alții să le aibă pe ale lor. Căci fiecare își construște imaginea țării nu după îndemnul celorlalți, sau dacă o fac, cu atât mai rău — ci după puterea lui de iubire și după modelul propriei sale imaginații. Las pe Sandu-Aldea să-și vadă patria ca pe un Bărăgan mărginit de apele Dunării și de apa morților.

Il las pe Dimitrie Anghel între florile grădinilor lui și pe Creangă în satul care i-a legănat copilăria. Cer voe însă, cu acelaș drept de liberă alegere, să cred cu Mateiu Caragiale și cu Ghib Mihăescu în patria orașului meu. Sunt sigur că prietenul Ovid e de aceeași părere. De sigur că imaginea aceasta e un ideal, la fel de sfânt și de perfect pentru mine, ca și satul, Bărăganul, lanul cu grâu sau florile, pentru ceilalți. Mai poate fi atunci orașul un cuib al păcatului? Poate pentru cei ce nu-l înțeleg sau nu-l iubesc., Pentru mine, nu.

Veneam într'o seară cu Ovid, dela un cinematograf, când am întâlnit în mine dragostea pentru cetate și pentru oamenii ei. Întâmplarea e destul de banală, însă a avut pentru convingerile mele o însemnătate covârșitoare. (Cer iertare cetitorilor pentru acest egoism biografic.)

Am întâlnit în multe povestiri câini flămânzi, copii înghețați, cerșetori demni de cele mai umane sentimente, dar nu mi-a plăcut niciodată acest realism cu sirop de proastă calitate, căci găsesc literaturii alt scop decât acela de a face concurență de duioșie vieții însăși,

Iată că în seara în care rătăceam cu amicul meu Ovid, acest pretext de dialog care nu e totuși numai o ficțiune, am întâlnit pe bulevardul Brătianu un câine infometat și slab, unul din câinii aceia cari neavând stăpân, nu au alt rost pe lume decât de a umple un nemilos spațiu biologic. A mers câțva timp înaintea noastră, cu coada între picioare, oprindu-se uneori, tot în numele și spre gloria biologiei, călcând nesigur de drumul lui, ne mai așteptând nimic, întocmai ca oamenii aceia pe cari viața îi blazează în cele din urmă, acordându-le suferința ca pe o decorație inutilă.

O femeie tânără și bine îmbrăcată l-a strigat lângă un colț, alintându-l în cuvinte murmurate și mângâindu-i cu mânășă botul uscat. Apoi a intrat, învăluită în cadența armonioasă a fustelor, într'un restaurant elegant, cu geamurile mari, luminate parcă de zăngănitul dinăuntru.

— Știi Ovid, de ce a intrat femeea aceasta în restaurant?

Ovid zâmbi cu un colț al gurii, lăsând pe celălalt în jos ca să păstreze simetria înclinată a pălăriei.

— Ce întrebare! Desigur nu ca să dea de mâncare câinelui acesta.

Se pare că Ovid nu prea e profet în orașul lui, căci după câteva clipe tânăra doamnă a ieșit cu un pachet în mână, pe care l-a desfăcut la marginea trotuarului, a chemat câinele și i-a dat numai lui toate bunătățile pe cari le cumpăraseră. Nu știu dacă Ovid își mai aduce aminte de scena aceasta. Eu aud încă ropotul grăbit al fălcilor flămânde și uimite. În noaptea aceea am scris poem despre Dumnezeu.

VINTILĂ HORIA

CÂRCIUMA DIN AGÂRBICI

Acății, umbre dulci din loc în loc,
Răserucii, plopilor și joacă 'n soare banii...
Aici de veacuri fac popas Urcanii
S'astepte cunoscuți de pe la Coc.

Prin nori de colb înaintând juncanii —
Ei și-au sucit țigări și și-au dat foc
Și-acum își jeluiesc un biet noroc
Pe care nu-l mai lasă slobod anii.

Dar când ajung la cârciuma din Agârbici
I-atinge boarea vinului de-aici —
Și-i cheamă să-și împăciue gârlanul...

Țin boii prinși în juguri și'n căldură
Dar ei se plece nu se mai îndură
Pân n'au simțit că sună-a gol buglanul...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C Ă L E A S A

În vrăjbi..., pe după plopilor dela Frata,
Pe capră vizitiu bărbos cu glugă,
Sbughi căleasa arcuită 'n fugă,
Mânând spre Cheia Turzii, ca săgeata.

Li aținurăm calea la irugă,
Aveam poruncă s'o oprim — și gata,
... Când ne zări 'ncrunțați, contesa, biata,
Intinse mâinile spre noi a rugă.

Mișcat și svelt se-apropie tribunul,
Contesa-avea alături o fecioară
Cu ochii verzi, cu față lilioară...

Un pas noi n'am mai cutezat niciunul
Simțind că vraja fetei ne 'mpetrește —
Și nu știa o boabă românește...

TÂRGU SÂNPETRULUI

Cu ochii bulbucăți, cu coarne mari
Trimisu-și-a Câmpia mândrii boi...
Târgu Sâmpetrului adună roi
Din tot Ardealul cete de sfârnari.

Adie 'n aer iz de turte moi,
In șatrele de scânduri, făgădari
Vând carne friptă și rachiuri tari,
Plâng vițeluși, vânzările-s 'n toi...

Ci 'n vremea aldămașelor întârziate
Lângă garafe cu „noroc și sănătate“
Și trăgănări de cântece pe-o nară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
In inserarea cu fioliri de strună
Până târziu mugesec ca o furtună
Ciopoarele de boi mânați la gară...*)

TEODOR MURĂȘANU

*) Din „Poema Câmpiei“

Un cărturar ardelean: Nicolae Drăganu

În ziua de 17 Decembrie 1939 s'a stins din viață o altă figură mare a Ardealului cultural, în vârstă de 55 ani, când forțele spirituale îi erau în cea mai desăvârșită plenitudine și când știința românească aștepta mult dela el, distinsul profesor al Facultății de Litere din Cluj, Nicolae Drăganu.

Originar din țara mândră a Năsăudului, de unde a isvorit o pleiadă întreagă de intelectuali români, cu sufletul falnic și viguros de grănicer năsăudean, Nicolae Drăganu cunoaște o ascensiune în viață dintre cele mai frumoase. După ce termină școală primară în satul natal, trece la liceul grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, pe care îl termină cu frumoase rezultate. Studiază mai departe Universitatea la Budapesta, alergându-și ca specialitate limba latină și greacă, în care s'a desăvârșit. Își trece cu mare succes doctoratul în filologia clasică, dovedind profesorilor săi, care au fost uimiți de atâtea cunoștințe, temeinicia studiilor sale. Cu o astfel de pregătire se reîntoarce la Năsăud ca profesor la liceul de acolo, pe care l-a onorat mulți ani cu prestigiul său.

Dar, având o cultură vastă și serioasă el înțelege să-și pună cunoștințele sale bogate în întreg patrimoniul său spiritual în slujba neamului și științei românești, ca și atâția alți Ardeleni care l-au precedat. De aceea simțindu-se atras spre limba și literatura română, din dorința de a desgropa trecutul nostru cultural și de a aprofunda graiul strămoșesc, el părăsește domeniul limbilor clasice și se îndreptă cu toate forțele lui proaspete ca să activeze cu rodnicie în câmpul filologiei și literaturii române. În anul 1917 își trece examenul de docență în istoria limbii și literaturii române și încă în timpul războiului își inaugurează cursul său de limbă și literatură română la Universitatea (maghiară) din Cluj, fiind în același timp și profesor la liceul din Năsăud. După schimbarea regimului maghiar și preluarea Universității, la care Nicolae Drăganu a avut un mare rol, tânărul docent este cel mai chemat a ocupa catedra de Limba și literatura veche dela falnica Universitate a Daciei superioare. Rector și prorector și ani în șir, în repetate rânduri, decan — până la moarte, profesorul N. Drăganu ia parte însemnată la conducerea iscusită a acestei înalte instituții de cultură, condus întotdeauna de cea mai desăvârșită obiectivitate, de cel mai înalt grad de corectitudine și onestitate și mai ales de cea mai caldă și părintească înțelegere față de sufletul studențimii, pe care a îndrumat-o binevoitor pe drumuri bune.

Activitatea profesorului Nicolae Drăganu este multiplă și prodigioasă, de aceea ea nu poate fi înfățișată în câteva trăsături fugare de condei.

Om dotat cu largă putere de cunoaștere, cu o inepuizabilă putere de muncă, cu o minte limpede și pătrunzătoare, capabilă să prindă firul lucrurilor din cele mai subtile amănunte, cu un ade-

vărat spirit științific, care caută cu meticulozitate adevărul până în profunzimi, Nicolae Drăganu a îmbogățit istoria literară, filologia și istoria cu studii temeinice, indiscutabil de cea mai mare însemnătate. Încă din 1909, când în revista *Transilvanian* apare o conferință ținută la Sibiu, intitulată *Limbă și istorie*, N. Drăganu a atras atenția învățaților români asupra sa. Peste un an, când în aceeași revistă a *Astrei* apare articolul *Asperități sintactice*, care prin analiza subtilă a materialului și prin metoda sistematică întrebuintată, face cunoscut pe tânărul profesor dela Năsăud și-l evidențiază ca pe un om înarmat suficient pentru a putea deveni o personalitate științifică. Iar când în 1914 Academia Română își ia însărcinarea de a publica cartea *Două manuscripte vechi. Codicele Teodorescu și Codicele Marțian*, un studiu model de filologie, în care considerațiile de ordin istoric și studiul limbii își dețin locul de frunte, numele lui Nicolae Drăganu s'a impus tuturor filologilor români. Prin acestea el se înșirue printre savanții ardeleni, din ce în ce mai rari, care cultivă cu atâta dragoste și pasiune știința limbii române. Cine se ocupă și se va ocupa de studiul limbii și literaturii române vechi fără îndoială că nu va putea trece peste opera lui N. Drăganu, care în acest domeniu aduce o valoroasă contribuție. În înșiruirea operilor lui, începând cu cartea amintită mai sus și continuând cu *Pagini de literatură veche, Cea mai veche carte rákoczi-jană* (studiu, text și glosar), *Manuscrisul liceului grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești*, *„Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voevodul Moldovei (studii și transcriere)*, *Un fragment din cel mai vechiu Molitvenic românesc*, *Mihail Halici* (Contribuție la istoria culturală românească din secolul al XVIII-lea), — atâtea studii importante, care conțin un capital de crudiție, — ajungem la acea expunere rezumativă, dar limpede și cuprinzătoare a literaturii noastre vechi din Ardeal: *Histoire de la littérature roumaine de Transilvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle* (Extras din „La Transilvanie”). În această carte, bazat pe rezultatele pe care i le oferă o amănunțită comparație precum și pe analiza internă a textelor, el își exprimă părerea că primele noastre manuscrise nu se datoresc influenței husite, cum s'a susținut până acum, ci ele sânt copii de pe la sfârșitul secolului al XVI-lea de pe textele coresiene. Dar această părere, care e de natură să lămurească începuturile literaturii noastre și să dărâme vestita teorie husită, care a făcut o carieră atât de strălucită în literatura noastră, a fost numai enunțată, fără să fie argumentată, din care cauză ea nu s'a impus cu toată tăria. Păcat că moartea a curmat firul vieții lui, căci de bună seamă în scurt timp elucida, într'un mod fericit, această problemă.

În timpul ultimelor două decenii o bună parte din vieța sa N. Drăganu a consacrat-o studiilor mărginașe între filologie și istorie, ocupându-se cu toponimia și onomastica. Studiile: *Din vechea noastră toponimie*, *„Toponimie și istorie”*. *Vechimea și răspândirea Românilor pe baza toponimiei și onomastice* îl conduc la marea operă de proporții uriașe *Românii din secolele al IX—XIV pe baza*

toponimiei și onomasticeii, carte de aproape 700 de pagini, în care ani de-a rândul, cu multă răbdare și perseverență, consultând o mulțime de documente vechi, a adunat un material de o importanță capitală. Prin el ni se pune în lumină nu numai drepturile și prioritățile Românilor pe aceste meleaguri, dar și expansiunea elementului românesc în afara granițelor vechii Dacii, până în adâncul Panoniei și până, departe în Carpații nordici. Zadarnic au căutat vecinii noștri din Apus să nimicească valoarea acestei cărți, căci temeinicia ei dovedește o trăinicie robustă, care descopere lumii odată mai mult purul adevăr istoric.

Dar activitatea lui nu se mărginește aici. În ultimii ani muncea din grea la studiul *Sintaxei limbii române*, în care profesorul N. Drăgan se pricepea cu o deosebită destoinicie, atrăgându-și titlul de specialist neîntrecut în această ramură. Moartea l-a surprins tocmai în momentul când își punea la punct o parte însemnată din materialul erudit, pe care voia în curând să-l publice. Lucrarea aceasta în mintea lui luase proporții gigantice; numai despre pe la *acuzativ* intenționa să publice un studiu de peste 200 de pagini. Din nenorocire însă soarta nu i-a îngăduit să ducă la bun sfârșit atât de mult așteptata *Sintaxă a limbii române*, pe care el era cel mai competent a o scrie.

Nu se poate trece cu vederea, când e vorba să ne facem o idee vagă despre activitatea lui N. Drăganu, nici peste studiile sale asupra lui G. Coșbuc: *George Coșbuc, poetul liceului grănițeresc din Năsăud* și *George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii*, care în studierea marelui poet ardelean își dețin importanța lor.

Numai adăugând la această înșirare de opere marele număr de etimologii, — unele foarte ingenioase —, care dovedesc o intuiție și o perspicacitate rară și mulțimea de recenzii de o substanțială valoare — pline de observații bogate, încât pot fi considerate ca începuturi de adevărate studii, publicate mai ales în Dacoromania și Anuarul Institutului de istorie națională, vom avea înaintea ochilor o vagă imagine despre activitatea profesorului N. Drăganu.

Capacitatea sa și renumele său de învățat au fost foarte curând recunoscute, căci încă în 1916 este ales membru ordinar al Societății de filologie din Bupapesta. Mai târziu, imediat după fondarea Universității clujene, când ia ființă Muzeul Limbei Române, el e printre cei dintâi membri ai lui și rămâne unul dintre cei mai activi până la sfârșitul vieții. Aici el își aduce partea sa de contribuție însemnată la monumentala operă care este Dicționarul Academiei, prin numeroasele și amănunțitele-i rectificări. În anul morții sale, când la București se înființează cea dintâi Societate lingvistică, profesorul N. Drăganu este ales în unanimitate primul ei președinte, funcție de care nu a putut să se bucure. Pentru munca lui neîntreruptă pe terenul culturii, bătrâna asociație a Românilor transilvăneni, Astra, l-a ales în comitetul central al ei și președinte al secției literare. Iar cel mai înalt așezământ de cultură, Academia Română, prețuindu-i opera sa științifică, în sesiunea din primăvară a

anului trecut l-a ales printre „nemuritorii” săi, acordându-i astfel distincția binemeritată pentru munca sa neprecupețită pusă în slujba celui mai înalt ideal. El se însirue în felul acesta în rândul marilor cărturari ai Ardealului, membrii ai Academiei, ca: Barițiu, Cipariu, Papiu Ilarian, Mocioni, Bianu, etc., care au ilustrat cultura românească cu distinsele lor personalități.

Prin moartea prea de timpurie a profesorului N. Drăganu, Ardealul pierde pe un strălucit fiu al său, care a făcut cinste neamului românesc, nu numai în lăuntru țării, dar și peste hotare.

NICOLAE MOCANU

Un album al portului popular românesc¹⁾

Azi aproape nu ne vine să credem că incontestabila frumusețe a portului românesc a putut fi complet ignorată până prin anii 1870 și că singurii care s'au entuziasmat de valoarea artistică a portului nostru au fost câțiva artiști și călători străini, care trecând prin părțile noastre, ne-au lăsat prețioase albume și descrieri. Primele stampe le găsim la călătorii străini din secolul al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, cum sunt colecțiile Marchizului de Ferriol (1714), Hacquet (1790), Karaczay (1817), etc. Dar mai prețioase sunt albumele artiștilor călători de după 1800: Bouquet, Album moldo-valaque (1843); Doussault, Album Moldo-Valaque (1848); Valerio, Costume din Ungaria și provinciile dunărene (1854); etc. Acestea sunt primele mărturii autentice și artistice în același timp, ale costumelor noastre naționale. Ele se datoresc străinilor. Dar despre un simț al nostru pentru lucrurile românești, despre o adevărată conștiință și interes pentru acest port, nu putem vorbi decât mai târziu. Căci în afară de puține exemple sporadice ale doamnelor din familia Golescu și Principesa Bibescu, abia cu venirea în țară a Regelui Carol și Reginei Elisabeta, începe să i se dea portului românesc atenția cuvenită, după ce, bine înțeles, primul imbold venise din partea celor doi suverani. Abia sosit în țară, Prințul Carol cheamă la curtea sa pe pictorul Carol Pop de Szátmáry, care execută între anii 1866—1870 numeroase stampe, reprezentând tipuri și costume populare din Muntenia și Oltenia, apărute la 1880 sub titlul „Albumul Înălțimei Sale Domnitorul Carol I.” După 1900 apar mai multe albume, între care unele sunt destinate exclusiv modelelor de cusături românești, D. Comșia și M. Cosma, precum și numeroase studii de artă populară, G. Oprescu, N. Iorga, Tzigara-Samurçaș, etc., cu bogate ilustrațiuni din arta textilă.

Privind toate aceste publicații, observăm că portul a fost tratat mai mult incidental sau unilateral, fiind privit mai ales din punctul de vedere al pitorescului. Un studiu destinat exclusiv portului popular din întreaga țară, care să corespundă tuturor exigențelor științifice, nu avem încă. Lucrarea d-lui T. Nicolescu Varone, „Costumele Naționale din România întrepită” (1937), este departe

1) Alexandrina Enăchescu-Cantemir. *Portul popular românesc. I. Porturi din deosebite tinuturi românești*, 140 planșe însoțite de un cuvânt de introducere. Craiova, Scriaia Românească, 1939.

de a umplea acest gol în etnografia românească. De altfel trebuie să recunoaştem că o astfel de lucrare este extrem de grea, sprotoape întrecând posibilităţile de realizare ale unui singur om. În primul rând portul nostru naţional constă el însuşi din mai multe porturi româneşti, care la rândul lor prezintă infinite variante regionale. Pentru a le cunoaşte trebuie să străbaţi întreg pământul românesc. În unele părţi portul arhaic a dispărut şi el trebuie reconstituit după piese ce se mai găsesc sporadic prin lăzile bătrânilor, sau prin satele izolate de munte. La acestea se adaugă greutatea de natură tehnică: fotografierea, desenarea şi mai ales reproducerea în culori a pieselor. Toate acestea sunt împreunate cu o risipă de timp, cheltuială de energie şi de bani.

Iată de ce trebuie să menţionăm dintru început greutatea pe care a trebuit să le întâmpine d-na Alexandrina Enăchescu-Cantemir în alcătuirea albumului *Portul popular românesc*, apărut recent. Monumentală ca înfăţişare şi realizare tehnică, opera aceasta se desprinde tot din dorinţa unui suveran, de astă dată a Majestăţii Sale Regelui Carol II, „care în adâncă înţelegere şi iubire a ţăranului român şi a zămisliţilor de peste veacuri ale spiritului lui iscoditor, a avut gândul acestei cărţi şi a dat îndemnul întocmirii ei, ca o chemare la datoria păstrării lor în vechea strălucire”, după cum se exprimă autoarea în prefaţa lucrării.

În introducere autoarea face o scurtă privire istorică şi geografică asupra portului nostru popular. Potrivit metodei evolutive, d-na A. Enăchescu Cantemir, face apel la cele mai vechi mărturii, care pun în lumină puţinele dar incontestabilele noastre cunoştinţe asupra portului vechiu al strămoşilor noştri Geto-Daci. Astfel monumentul dela Adamclissi şi Columna lui Traian, precum şi obiectele de poadoabă mai ales, dar şi figurinele de lut ars, scoase la iveală în urma săpăturilor, pot sluji la reconstituirea acestui port, care, de altfel, s'a păstrat în unele părţi aproape neschimbat până azi. Albumul se deschide cu o reproducere de pe Columna lui Traian reprezentând portul strămoşesc, pentru ca în cuprinsul celor 140 de planşe să se desfăşoare înaintea ochilor noştri variatul şi pitorescul port al tuturor regiunilor locuite de Români. În fruntea lor stă, ca număr de planşe, Transilvania, care de fapt prezintă cea mai mare varietate de porturi, alături de Banat, Muntenia, Oltenia şi Moldova, pentru ca restul provinciilor să fie reprezentate prin câte 2 planşe. Cu privire la împărţirea materialului autoarea precizează că acest volum nu constituie decât o prezentare fragmentară a portului popular românesc, urmând ca volumul al II-lea să aducă amănuntele părţilor componente ale fiecărui costum, desenate în mărime naturală, cu desluşirile trebuitoare despre croiu, material şi tehnica cusăturilor. Din felul cum sunt prezentate planşele nu vedem însă principiul de care ar fi fost călăuzită autoarea în alcătuirea albumului, sau o expunere sistematică. Planşele sunt amestecate, cele din Moldova alternează uneori cu cele din Transilvania, sau din Oltenia. De asemenea costumele alese să reprezinte o regiune oarecare nu sunt totdeauna cele caracteristice, pentru a nu mai

vorbi de regiuni cu mai multe porturi, cari toate trebuiau redade. De altfel procedeul de a indica numai județul pentru un costum, cum face d-na A. Enăchescu-Cantemir — cu mici excepții — este insuficient pentru că într'un județ se pot găsi mai multe porturi. Indicarea comunei este necesară și pentru faptul că se poate întâmpla ca în acea comună să se fi introdus un port din altă regiune care nu se mai găsește în nicio parte a județului. Din multe exemple cităm unul. Planșa 25 reprezintă „Țărancă din Alba. Transilvania“, pe când în realitate reprezintă portul din Oltenia, care nici n'a păstruns în jud. Alba, iar ceea ce ne dă d-na A. Enăchescu-Cantemir nu poate fi decât costumarea capricioasă a unei intelectuale cu port din Oltenia, dacă nu cumva e vorba de o simplă greșeală de tipar. Tot așa planșa 97 destinată portului caracteristic din jud. Cluj, în loc să reprezinte cămașa cu ciupag a portului arhaic, care s'a mai păstrat în unele sate din județele Cluj și Turda, ne dă un model cu totul general și nespecific județului Cluj, ceea ce a indus în eroare chiar pe autoare atunci când afirmă că portul „femeilor este aproape la fel în Arad, Alba, Turda, Cluj, cu mici deosebiri în culoare și felul cusăturilor“, ceea ce e inexact. De asemenea ar fi trebuit să ni se indice când e vorba de porturi actuale sau de piese păstrate în Muzeu, cum e cazul planșelor din județul Hunedoara, care reprezintă piese din Muzeul Etnografic din Cluj, adunate de profesorul R. Vuia încă înainte de războiu.

Desigur că învinuirile pe care le aducem d-nei A. Enăchescu-Cantemir se atenuiază având în vedere condițiile în care a trebuit să lucreze. Astfel de lucrări de sinteză ar fi trebuit să fie precedate de cercetări regionale, studiindu-se amănunțit fiecare port în extensiunea sa geografică și evoluția sa istorică, ceea ce trebuie să recunoaștem că nu avem încă. În cazul de față autoarea ar fi trebuit să suplinească această lipsă prin cercetări personale pe teren, ceea ce desigur a făcut în parte, dar în mod insuficient, după cum ne dovedește studiul.

În ceea ce privește tehnica în care se prezintă albumul d-nei A. Enăchescu-Cantemir, trebuie să facem două aprecieri. Relativ la tehnica grafică a reproducerilor în culori, datorită „Scrisului Românesc“ din Craiova, trebuie să spunem că ea este ireproșabilă. Referitor la execuția desenării pieselor de port, datorită „personalului desenator care s'a format cu această ocazie“, nu avem totdeauna cuvinte de laudă. În primul rând atitudinile persoanelor nu sunt totdeauna naturale, dând impresia de manechine. De asemenea fizionomia nu reprezintă nimic din specificul rasial al regiunii. Întâlnim aproape peste tot aceleași figuri orășenești machiate după gustul metropolei noastre, cu aceleași expresii și aceleași zâmbete. Chiar și desenul modelelor nu e totdeauna reușit. E destul să privească cineva planșele 125 și 126 destinate portului din Seliște, pentru a-și da seama de aerul caricatural și anemic al costumelor. Nici în regiunile unde a fost introdus și în care a degenerat prin amestec acest port săliștean, nu se prezintă într'un aspect mai deplorabil decât în albumul d-nei A. Enăchescu-Cantemir. Sunt

desigur și excepții.

Pornit după cum am arătat, din gândul Majestății Sale și executat din încredințarea d-lui prof. Dimitrie Gusti, albumul d-nei A. Enăchescu-Cantenir. „Portul popular românesc“, a fost alcătuit pentru a servi în primul rând ca indemn pentru păstrarea portului vechiu și a specificului său regional, „pentru apărarea acestei comori și a podoabelor ce zac ascunse în ea și care încep să se rărească“. Este deci în primul rând o operă națională ce merită totală admirația pentru scopul în care a fost alcătuită, Dacă pe lângă acest frumos gând, autoarea ar fi fost călăuzită și de un mai pronunțat simț critic, împreună cu o pregătire științifică etnografică, la care trebuia să se adauge desigur și un efort mai mare, s'ar fi putut realiza cu aceleași mijloace materiale și o operă științifică de cunoaștere și prezentare reală a porturilor populare din România, care ar fi implinit, cu mai multă prisosință, scopul ei național.

LUCIA APOLZAN

C R O N I C A L I T E R A R Ă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eugeniu Sperantia, Sus; Vladimir Cavarnali, Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă; I. O. Suceveanu, Fîntîni pentru popas; Dimitrie Danciu, Solitudini; Licu Pop, Priviri în Actualitate, eseuri; Dumitru Almaș, Miron Costin; George Popa, Literatura ardeleană de azi.

Poetul Eugeniu Sperantia este o figură cunoscută a literaturii noastre contemporane. Volumașul său de versuri *Sus* este un popas înviorător pentru cititorul de astăzi, care simte o bucurie reconfortantă citindu-l. E păcat că descurajanta producție de versuri proaste au compromis toate bunevoiențele cititoare și acea căutare a volumelor de poezii, care exista altă dată, azi se retrage sfioasă din gesturile cumpărătorilor de literatură. În felul acesta mulți au putut trece pe lângă acest caet cu versuri bune și frumoase. O mare parte a volumului *Sus* e ocupată de *Hexametri* în care poetul nostru mlădiează destoinic un limbaj, poetic plin de expresie emoționantă. Ei încunjoară ca într'o mreejă fină diferite impresii ce dau prilej poetului la notații grațioase sau la meditații profunde. Astfel avem hexametrii străinului, altei lumi, tainei mele, amorului, convoiuului grotesc, salonului burghez, drumului, bietului nimic, secetei, frunzei verzi, hornului, lumii întregi.

A doua parte a volumului se cheamă *Intre Capriciu și Adagiu*, titlu gingaș imprumutat acestor dantelării lirice din formele ar-

tei muzicale, pe care poetul nostru o cunoaște atât de bine. Cea dintâiu citire îți arată că versul palpită de spiritualitate. A trecut prin el și a rămas un suflet bogat, l-a cizelat un ochiu deprins cu multe feluri de a privi lumea și vieața, și o ureche care a auzit și a gustat muzica. Se găsec foarte multe virtuozități și frumuseți în versurile acestea, care din nefericire nu au loc să fie scoase la iveală aici: cititorul se va delecta citind și recitind atent caetul. Poezia d-lui Eug. Sperantia e o poezie nouă și dânsa, subț un anumit aspect. Dar ea e dintre acelea care te recheamă și pe care-ți place să le revezi. Este în artă o mare satisfacție aceasta ca și în vieață, unde de nime nu-ți mai vine să auzi, pe alții îi vezi cu regret, iar pe alții îți pare rău c'ai avut prilej să-i cunoști! Recitiți așadar cel puțin câteva bijuterii adevărate, mici desene de vieața reală, în care ochirea spre ideal nu scapă din fugă, ba dimpotrivă, se accentuiază. Astfel *hexametree convoiului grotesc* o adevărată gravură plină de meșteșugul excelent cerut de arta încrustării. Gustați o clipă durerosul destin omenesc ce se degajează din grotescul scenei, reliefat de finalul poemei:

— Trece convoiul grotesc, bătrâna, urmându-l de-aproape
Duce-un borcan cu magiun și o carte cu psalmii lui David.

Și pentru a sublinia cum și poetul să contureze emoțiile ce-s sugerate din descripțiile sale, iață cum în mijlocul înfățișării convoiului grotesc al mutării acestei babe, poetul pune simțirea de contrast, care luminează opozițiile, le reliefează distincți, dar le și unifică în impresia totală:

Boarfe timide ce-și plâng tăcerea, uitarea și tihna
Fiv-or purtate'n triumf pe străzi cu vitrine aurite.

Hexametree hornului, în care poezia acestui părinte bătrân ce veghează deasupra cetății ni-l prată, părănd, ca „poet solitar“ și apoi ca „profet inspirat ce-arată spre cer cu nțeleșuri“ — este altă piesă succulentă a volumului, prin subordonarea amănuntelor către ideea centrală a poemei și prin o strânsă unificare organică a diversității compoziției; datorită finalului simbolic: hornul perfect inspirat, sfidează cu convingerea lui dreaptă *orizontul* și arată această rectitudine în valurile vieții celor mizeri, celor cinstiți, cât și celor ce s'ascund în umbră. E un simbol al unificărilor spre sus (excelsior) — idee centrală latentă a volumului și temei al concepției idealiste a poetului.

Hexametree lumii întregi e o formă care sintetizează concepția risipită în icoanele diverse ale curții; *al visului pumn răsvrătit co-pleșeste realul, Ia lumina scânteii ei cuget, găsindu-și unei tare ca tot, cum visu-i mai tare ca lutul.*

Înțelegeți: versurile d-lui Eug. Sperantia sunt frumoase versuri cu tâlc filosofic despre lume și vieață. Dacă ar fi loc destul aici, am cita în întregime poema *Hexametreei frunzei verzi* și pentru originala broderie de imagini și pentru scânteierea caldă de idei de acolo iar și pentru tonul oarecum popular în care „zice“ poetul ce are pe suflet. Am mai face o culegere de imagini strălucite, uniori extinse în versuri întregi și strofe... Dar... nu avem cum. Reco-

mandăm volumașul de versuri Sus cu toată căldura: el desminte seceta groaznică ce plutește pe ogorul poeziei adevărate, alături de puține alte cazuri. Sperăm să revenim, cu altă ocazie asupra altor, versuri — și a celor mai vechi ale d-lui E. Sperantia.

Recunosc că cititorul rafinat al zilei noastre ar putea strânge din buze la titlul cam *horticol* dat de poetul Stepei basarabene, d. Vladimir Cavarnali, volumașului său de versuri. D. Cavarnali are meritul de a fi redactorul unei reviste literare, „MOLDAVIA“, la Bolgrad. Nu știi, iubite cititorule, ce este Bolgradul, pentru ca să isbutești a înțelege din ce motive trebuie să te închini alături de mine în fața acestui mare act de energie, de eroism. Nici nu ți-aș dori să încerci să știi prea repede alta decât, că, hăt departe de acolo, spre Nistru, M. S. Regele a trimis pază la hotare la Răsărit de Bolgradul prutean plin de țințari, de înebunitoare tăcere, de murdărie orientală și de mizerie. Și uite, de acolo răsare... *Răsădul verde al inimii* unui poet, răsăd pe care-l plouă *stelele de sus*:

E singura ploaie, adesea, pe acolo, pentru cei ce mai pot visa, visa, adevărat poeticeste.

Acuma, să fim drepti: în grădina cu *Poezii* a d-lui Vl. Cavarnali, care în 1933 (?) a luat premiul pentru poezie al Fundațiilor Regale, este multa polămidă, mult spanac și alte zarzavaturi, unele mai cultivate, uneori până la trufanda, altele buruienose de tot. Cititorul poate însă alege, ca din orice grădină! Am încercat și noi și am cules, din vreo 37 de bucăți plantate, 7 răsaduri, care vor da rod bun. E ceva, puțin, dar este: *Crepusul, Cununa intrării triumfale, Ospăț de noapte, Pleoapele, Singur, aici în stepă, Feerie*. Mai sunt ele și înfloriri izolate. Dar acestea sunt creațiuni neîntregi, neviabile.

În genere d. Cavarnali arată oarecare șlefuire a limbajului, deși câteodată acesta-l trânteste ca un cal nărăvaș: un blestem ce va stârni răscoala *parșivă*!) o anumită închinare spre descripții dusă, rar, până la grațios (*Crepusul*, finalul), o mare iubire a naturii, a stepei, ca la poezii ruși, (pe care am dori să-i vedem tălmăciți de versul d-lui Cavarnali), o anumită infatuitate lirică (ce șade bine liricului dacă e perfect stăpân pe formele de exprimare ale artei sale), oarecare alunecare spre confesiune, nesuficient de limpezită, nici destul de rafinată; chiar o accentuată exaltare a simțirii pe struna cântecului și, din lipsa de entuziasm și de idealuri profunde, o reținere ingenunchiată la pedestalul odei (*ospăț de noapte*) și — ceea ce este extrem de supărător — o împleticire, voită, prin tufărișul așa zis „modernist“, în căutarea efectelor lirice bune pentru parvenit. Sfatul nostru — dacă e permis să-l dăm: Dle Cavarnali, însușeste-ți cât poți mai mult realitatea pământului, și vieții în care trăiești, în străfundul sufletului d-tale de preț, adânc, adânc până la îndurerare!...

Și scoate, apoi, din inima d-tale „răsădul“ crescut în sângele eului propriu. Va fi el udat de roua stelelor: a avut grijă D-zeu de asta. De pildă, în ceea ce numești d-ta *Feerie* e putința unei

astfel de realizări :

Când, luna*) pe subt brazi, va ninge
Azurul roșu**) al cârnii și al visului,
Il voiu prinde feeric, cu brațele,
Cu zvâcnetul incolăcit și veninos al șarpelui.

Și pe umărul tău, aprins ca florile de mac,
Cu tâmpla clătinită 'n vraja sorții,
Voiu răsădi pecetia sălbatică a gurii,
Ca un geamut oftat în fața morții

Culcați apoi, ca două sălbătăciuni în delir,
Sub mreaja de beteală a lunii,
Vom ispăși într'un spasm fără sfârșit,
Păcatul roditor al vieții și al minunii.

Dela aceste instincte tari, exprimate cu oarecare poezie ornamentală, din destoinicia obișnuinței, se poate ajunge până la roua stelilor, cu stăruință. Talent este.

D. I. O Suceveanu recidivează, intermitent pe ogorul melodioasei muze, la care ne rugăm acum, aici ; dându-ne de data aceasta încă un caețel de versuri : *Fântâni pentru popas****). Câteva din observațiile noastre anterioare poate să fi servit artei versuitoare a d-lui Suceveanu, cel puțin în parte. Ceea ce ne bucură, este o atentă cizelare a formei poeziilor ; formă în parte poporană, mai ales la începutul acestui volum. Cred că la simțit și poetul Suceveanu trebuința de înai multă artă în exprimare : el caută încă o formă cât mai precisă : care trebuie să fie însă și cât mai personală. Și dacă risici să atingi monotonia, stăruind în forma poporană a versului, ceea ce d. Suceveanu prieste nu face, asta nu trebuie să însemne că forma condiționată (ceea ce Germanii numesc „gebrindene Rode“) e o condiție de scădere a poeziei cum greșit au afirmat francezii dela Simbolisți încoace, Germanii dela Arno Holz etc. — E aici o condiție de artă, mai grea, convenim, dar este o condiție a artei poetice integrale (ideale, adică a artei poetice depline).

Dar înnoirea expresiei poetice trebuie realizată și'n arsenalul imaginilor poetice de tot felul, care pot ușor fi banalizate, mai ales de ritmurile obișnuite versului popular. D. Suceveanu va lucra și pe acest teren cu folos. De pildă, la întâmplare : *Visul și-l trimite* (se zice : trimete, așa-i corect !) lin

Peste zarea *nourată*.

Imaginea „lin“ este legată de toate visurile, deci e banală, ca și „zare *nourată*“. Aceste calitative și metafere uzate nu mai spun nimic decât doară pot... înfiora pe anumite „Danzelle“ și pe liceenii ce fac versuri „practice“. — La fel : *Sălcii despletite, fiorare'n spaimă, fereastra vieții de nea, stăteam pe prispă cu luna albă'n poală. Luna'n poală și-a culcat-o ca'n albie*, etc.

Și dacă icoanele și mijloacele expresive nu trebuiesc să fie banale, nu înseamnă că, îndesându-le cu maiul în căușul unei strofe,

*) păstrez punctuația originalului.

**) expresie prea caltinată.

***) Vol. anterioare : *De pe dealuri uitate* (1937) *Vib-uri* (1938)

am făcut ceva mai de ispravă! *Imagismul sec* e sterp, ca și imagismul de împrumut. Aceste *semne* ale poeziei arată *dacă* poezia există, adică: o *viziune emoționantă și personală* a unei trăiri, a unei întâmplări, a unei gândiri despre lume și viață chiar. Dar așa, „Înșiră-te Mărgărite“ cu mărgăritare goale de cârmuz ori cu boabe false de alte colori! Ce-am făcut! Bunăoară :

Luna împletește stras de purpură.
Prin unghere, valuri, numără arginți.
Plânge huhurezul*) *ca un scos din minți*
La fereastra nopții din matase pură.

(Îți vine să zici, comercial: măfase pură!) deși e aici carecare foșnet, singurul lucru bun al stofei, de altfel! Sunt și alte exemple... multe. E altceva când poetul spune de ex. că sălciiilor de pe lângă ape, mladiindu-le mijlocul,

Norii li se agățâ : îi de fum în brâu.

(*Inoptarea apelor*)

Imaginea e frumoasă și nouă. Ea scapă într'o clipă fericită de suvoitul cuvintelor sclipitoare ce sbârânau ca albinele înaintea poetului nostru, ca în a fâtor altora. Dar *amețea* asta de imagini, din care doar unele se limpezesc, e un fel de beție a generației, care retrăește ceea ce observase cu genialitate Măiorescu, botezând acest fenomen de psihologie a artei —, așa de vechiu și totuși așa de nou într'una; e o epidemie de romantism juvenil care trebuie vindecată prin desmeticire, la rece.

Versurile d-lui Suceveanu au însă oarecare închegare aparentă. Dar foarte multeori ea este însă construită. D-sa compune. Și asta-i prost! Dar ce ar mai scrie „poezii“ timpului de față dacă n'ar făuri atâtea compoziții lipsite de sclipetul izbucului poetic adevărat și care cuprind în fond biată simulare vinovată a artei? Bogăție de idei? Nici vorbă! Vâltoare de simțiri?... Viziuni apocaliptice sau neașteptate cel puțin? Nici atâta! *Simulacru și nimic altceva*.

La d. Suceveanu „Compoziția“ rezidă de cele mai multe ori într'un *ceas de descripție*. De întrebă însă, în ce scop, când tot eșafodajul, ales adesea de vorbe, expresii e cârpit, de pe schelăria atelierului, ca decorul unei nopți de bal mascat? Iată de pildă, bucata corectă: *Vis poetic*; sau chiar una, mai reușită: *Cântecul fetei de Rumân**)* (strofa a III, puțin realizată!) Unde-i aici emoția și viziunea unei trăiri poetice organice?

Totul pornește din exterior, fără finalitatea artei și fără izvor lăuntric. *Fals!* Oricât ar fi de înzorzonat, *E meserie poetică*. Recunosc. *Nu găsesc însă poezia!* Nu! Este explicabil ca această înțercare a ingeniului poetic să dea ghies, bolnăvicios uneori, imaginații. Dar *constructivismul* care rezultă e sterp, *steril, neviabil și fără aderență* pentru sufletele noastre. Această *poeticărie* nu te mai îm-

*) Observați comparația ... făurită numai pentru rimă fără alta grijă de armonie internă a sensurilor...

**) Vorba e urită, aduce a Țigănie; ori câtă justificare ar avea *rațional, funcțional Român* e încetățenit și pace.

bie, dimpotrivă. Trebuesc desprinsă din volum cel puțin câteva din poemele 'n formă poporană ca: *Ochii din fântână*, *Poem*, *Seara pe plaiu*, *Cântecul inelului* și ultima piesă a cărții de față, *Pentru cei care rămân*. — Am găsit de mult încă talent în creațiile d-lui I. O. Suceveanu. Dar asta nu-i deajuns. Trebuie: lectură, cultură, cizelare, observația atentă și bogată a realității, frământare, dar mai ales răbdare. Dacă'r fi aproape de mine și'n puterea mea, l-aș opri să publice câțiva ani. Dacă darul dela D-zeu ar rezista, cu atât mai bine pentru artă și poate, aici e... durerea: cu atât mai neplăcut pentru artist. Dar creația, creația cea sfântă e durere, nu inchipuită: ci durere mare!

Am ajuns acum la volumașul altui tânăr poet: *Solitudini* de d. Dimitrie Danciu. Eu n'am nimic cu d. Danciu, cu toate că în „dedicația” de rigoare pe care mi-a hărăzit-o, am găsit o gravă greșeală de limbă românească! Dar, aș vrea să știu, mă rog, de ce titlul *Solitudini...*? Titlu tals, ca și tot ce se află în întreaga broșură de versuri corecte, foarte corecte. Am făcut o mulțime de însemnări pe acest caet de versuri. Le revăd și nu găsesc, în rezumat, decât un singur lucru ce caracterizează; d. Danciu nu spune nimic care să fie dela el, al său sincer, irevocabil poeticește: totul e meșteșug, bazat pe imitație, totul simulare, D-sa scrie ca toți poeții români de azi și de ieri, dar acea ce el nu simte. Este ca un fel de ventilatör ce crează atmosferă lirică pură... ingenios, dar poezia de atmosferă e falsă. *Lirica trebuie să sugreze, peste atmosfera, care-i chestie de laborator poetic-verbal: alambicare, ex-crocherie literară.*

Și să știți că d. Danciu ar putea scrie lucruri bune. Iată o ră-ră pildă:

*Amurg de purpură în care dorm lăstunii
Cu șoapta frunzelor la căpătâi,
Se scuiură pe-alei de cimitir petunii
Și peste 'ngenuncherea mea pintâi.*
(Amurg, strofa I).

Dar, zădarnic, manierismul e sinuciderea poeziei. „Talentul” d-lui Danciu e ca un spânzurat tamponat din toate părțile de izbitori străine: bălăbăneala în cele patru vânturi e sinistră! Dar grotescul e că această bălăbăneală însăși se face după *maniere* învățate odată: unele se pot identifica în întreaga lor mișcare. De pildă: *A trecut prin holde fata de zăpadă* este Emil Giurgiuca, despoiat cu artă, desigur!

M'aș opri, alături de strofa din *Amurg*, la cea mai mare parte din poezia *Ne căutam*, *Pe-aproape*, dar e zadarnic! Volumul acesta trebuia reținut în săltare. Pe cenușa lui. s'ar fi ridicat oare *Phoenixul* poeziei personale a d-lui Danciu? Te pomenești că d-sa recidivează și atunci vom aviza pe cititorii noștri. Am vrea să le dăm o veste bună. Am vrea... —

Am primit din partea d-lui Licu Pop dela Sibiu (gruparea „Thesis”) o broșură de eseuri *Priviri în actualitate*. Unul dintre ele

a apărut cândva în „Pagini Literare“. D. Licu Pop e profesor și a citit. Știe să spună bine ceea ce gândește. Întâmplător, cel ce subscrisese aici, s'a ocupat foarte asiduu odinioară cu filosofia istoriei a lui A. D. Xenopol, despre care vorbește primul „eseu“ al d-lui Pop. Sunt de părere că gândirea lui Xenopol se lasă greu a fi caracterizată eseist, adică mai mult impresionist. Nici lipsa de influențe chiar din partea filosofiei școalei din Baden, pe care Xenopol a fixat-o în unele polemici franceze și italiene, nu e așa de străină de gândirea lui, care prin asta nu pierde din originalitate, firește. Este necesar să spun că ideologicește nu mămpac cu unele „staruri“ ale orizontului filosofic preconizat de d-l Licu Pop? Nu cred. E mai important să subliniez că d-sa are o simpatie filosofică pentru gânditori diverși ca : Spengler, P. Valery, H. Massis, Berdiaeff, Ma-ulnier, Descartes, Blaga, Bergson, etc. Pentru fenomenul culturii, noi nu credem încă și azi că poate fi mult depășit Kant și din unele scrieri, necunoscute aproape la noi, afară de cele etice.

Dl. Licu Pop filosofează în jurul ideii de unitate europeană: — dstăzi d. prof. P. P. Negulescu ne aduce turburătoare posibilități de perfecție pe această temă — face însemnări despre tradiție. Nu putem insista aici asupra ideilor însăși. Ele trebuiesc citite, se citesc cu folos, fiind expuse limpede și nepretențios, în genere. Dl. Licu Pop trebuie să adânciască odată o problemă mai vastă, dacă are în suflet neliniștile filosofiei. E un lucru tare bun pentru timpurile în care ne aflăm și pentru superficialitatea noastră națională, care înlocuiește azi filosofarea cu halucinațiile visului treaz (vorba lui Léon Daudet!)

Am mai primit dela editura „Națională“ Ciornei două volume frumoase (cu hârtia tiparului „național“, dar cu coperte alese) intitulate „Miron Costin“ de un autor, cred tânăr, d. Dumitru Almaș (dacă n'o fi cumva vreun pseudonim). Bănuiesc poate să n'am dreptate. Însă am, cred, dreptate când afirm, după cele citite în două volume de aproape 660 p., că „Miron Costin“ este un adevărat roman istoric, nu o viață romanțată propriu zisă. Un roman istoric bine scris, poeticește vorbind, cu talent de vizionar al trecutului, cu stăpânire a graiului care are izul vechimii, cu posibilitatea de reconstrucție, însușire sinequa non în materia aceasta, cu minunate portretizări și închegări de conflicte, precum și cu frumoase descripții de natură. „Miron Costin“ e o carte rară, prietenoasă la citit, mângâietoare la recitit, o carte care te rechemă din rafturi să-și destăinuiască, încăodată, soarta celui mai mare Moldovean până în veacul al XIX și a celui mai nenorocit învățat, rămas afară din semnificațiile destinelor ce puteau îmboldi cultura moldovenească la culmi nevisate, dacă timpul acest mare, bolnav și tainic neiertător, timpul său l-ar fi înțeles. Dar cum voiți ca vremea lui Vodă sau a bejivului Domn-ostaș, Constantin Cantemir să „selecționeze“ pe cavalerul Renașterii Polone și Luceafărul gândului nostru românesc în veacul al XVII. Când țara era suptă de domni care o administrau, să-și scoată din vloga ei cheltuelile investirii,

Tara era pusă în streliştea vânturilor politice, bătând hrăpăreţ de peste tot locul? Tara, pentru care Turcii, suverani, n'aveau nici o înţelegere, căci era ţară bună de speculat şi locuită de ghiauri! *Miron Costin a fost cel mai deştept şi cel mai nefericit om al vremii sale: el a trăit tocmai în timpul cel mai nepotrivit norocului său şi cel mai potrivit norocului ţării.* De n'ar fi fost el, ce rămăneea din biata Moldovă? Tragedia vieţii marelui Logofăt este una din clipitele istorice în care trupul Moldovei chinuite a respirat, liberă încă pe mormântul lui, trăind mai departe. Acest lucru se vede şi se simte din cartea d-ui D. Almaş. Şi asta e destul pentru o carte excelentă. Ea îşi poate perfecţiona unele lipsuri, la care nu ne oprim

În sfârşit am primit dela poetul G. Popa din Mediaş o broşură cu titlul *Literatura Ardeleană de azi*, frumos şi cu suflet scrisă. Eu însă am părerea că astfel de broşuri nu trebuesc scrise despre o literatură care e aşa de apropiată şi e în curs de desfăşurare încă. Pentrucă, vedeţi, e tare greu să scrii cum se cuvine despre aşa ceva şi să nu depăşeşti un lucru, pentru care poezii n'au destulă — să fiu iertat — cuviinţă: *Adevărul*.

Realitatea asta, adevărul poate fi, e drept şi subiect poetic. Multe din scrijelările pe hârtie de azi ce se zic eseuri (vina vine tocmai dela Montaigne!) sunt fantasticări în jurul ideilor, un fel de aiureală caldută de idei (ca „intelectualilor” botezaţi într-o „Spiritualitate”, aiureală care, în cazul cel mai bun, poate... degenera în studiu (ceea ce e o fericire rară pe acest pământ ardelean, de azi, unde toţi neisprăvijii suferă de... „blagomanie”) sau, în cazul cel mai rău e un lucru care ar avea a face cu psihiatria literară, dacă vreţi!

Cărticica d-lui Popa nu e dintre acestea şi, de aceea, ea nu trebuia încă scrisă, ci trebuia îndelung documentată mai întâiu şi verificată cu date exacte. Ce crede prietenul G. Popa că subscrisul n'ar fi în stare să se apere şi el de o comedie eseistică similară? Nu s'a întrebat de ce nu s'apucă? ori s'a întrebat?

De pildă, ca să ne oprim la ce e mai aproape: Eu sunt dator să protestez că mă aflu pus *printre critici*. Şi iată pentru ce. Întâi, pentrucă d. Popa consideră critica drept o *reacţiune* numai la fenomenul literar. Lucrul s'a mai spus, dar e de un simplism descurajant. Al doilea, pentrucă eu n'am scos nici un volum de critică până acum. (L-am dat la tipar pe unul acum un an, dar n'am avut noroc: i s'au mobilizat tipografi prietenului meu I. L. Torouşiu dela Bucureşti). Deci, eu socot, cinstit, că n'am loc alături de amicul meu O. Şuluţiu, nici alături de d. Ion Chinezu, care e director de revistă. E drept că, dacă ar fi gelos — d. Chinezu e rugat să nu se supere că sunt dator să glosez pe d. G. Popa — ar trebui să mă simt pocnit pieziş, când d-sale i se spune că e „critic fin şi înţelegător” iar pe mine mă face „...profesor universitar, posesor al câtorva limbi străine, având astfel posibilitatea unei vaste culturi literare”... Ceea ce ar putea supăra pe alţii, lângă care-

pus eu! Vezi d-le Popa?... Și pe urmă — din cele spuse ca, să-i zicem, „caracterizarea” — în chestie, sunt multe neadevăruri. Întâiu, sunt foarte fericit că-s profesor secundar. De ce să fiu pus a usurpa, pe nevrute, titluri înalte, când eu îmi apăr sărăciile mele? E adevărat că și d. Iorga mi-a făcut odată această nemeritată cinste, dar eu am văzut atunci în spiritul marelui nostru istoric o glumă fină, nu o felicitare, care mă strânge'n spate, ca acum! Apoi, știu eu, nu-i vorbă, vreo... douăsprezece limbi străine, — sunt silit să mărturisesc că și una clasică mă îmbie adeseori — dar ce are aface asta cu săraca mea bătălie critică propriu zisă? Poate ar mai merge, la urma urmei; dar d. G. Popa, îmi pune în cârcă o tăgărtă pe care o dau jos nervos, scuturându-mi chepeneagul: 1) „Dl. R. D. stăruie mult pentru readucerea clasicismului”. 2) „Condamnă modernismul cu hermetismele sale”. (Subl. n.). La prima afirmare, întreb: *mult? Cum? La cine? Ce fel?* La a doua, mă umflă râsul: Eu nu condamn modernismul. Pe onoarea mea, d-le Popa! Iartă-mă de acest fel de argument... Nici modernismul, nici alte „isme”. Dar, în schimb, nu admit nici un fel de ismă în creația spirituală. *Fără paradox!* De altfel eu am vorbit, cred, apoape totdeauna de „așa zisul modernism”. Arta literară adevărată nu-i nici modernistă, nici amodernistă, este o aspirație, reușită spre *veșnicul valabil* în speță. Dar, însfârșit, să nu lunecăm pe povârnișul confesiunilor filosoficești! Nu-i încă timpul, *în ce mă privește*. Asta o știu eu pentruce și n'am să dau încă seama *nimănui*. — În privința „hermetismelor sale”, dela pt. 2 de mai sus, nu mai stărui: n'am loc, n'am timp și „Pagini Literare” mi-a așteptat „nevoința” atâta vreme. Citiți și dv. broșura d-lui G. Popa: e instructivă.

ROMULUS DEMETRESCU

Anuarul Institutului de Istorie națională, publicat de Alex, Lapedatu și Ioan Lupaș, VII (1936—38), București, 1939. 935 pag.

În cursul anului trecut a văzut lumina tiparului al șaptelea volum din Anuarul Institutului de Istorie națională din Cluj. E o carte poderoasă ca număr de pagini și conținut, care se cuvine a fi semnalată și în acest loc, fiind o dovadă îmbucurătoare de frumoasa dezvoltare luată de cercetările istoriografice la Universitatea clujană.

Cititorul e plăcut impresionat dela prima pagină de cuvântul introductiv care e alocuțiunea către Regele țării ținută de unul din cei doi directori ai Institutului, distinsul istoric Ioan Lupaș, cu ocazia inaugurării noului local al acestui așezământ întemeiat de Regele Ferdinand I. Fără să urmărească scopul de a justifica existența Institutului de Istorie română — justificare ce e de prisos pentru oricine a avut o cât de mică apropiere de cercetările istoriografice române de după Unire —, prof. Lupaș arată în termeni

limpezi și concisi înaltul rost științific și național al cercetărilor istorice în genere, ca și spiritul călăuzitor al instituției de sub conducerea sa. Urmează două pasagii deosebit de eloquente. „Știm că pentru pregătirea unui bun cercetător istoric nu e de ajuns învățătura din cărți, dacă lipsește talentul și vocațiunea, care sunt daruri izvorite din mila Tatălui Ceresc, nicidecum din taina bibliotecilor sau din colbul arhivelor. Istoria fiind nu numai știință, ci în oarecare măsură și artă — „Wissenschaft und Kunst zugleich“, cum spunea Leopold Ranke — darul de a pătrunde în tainele ei nu va putea fi însușit numai din cărți și din documente. Pe lângă cunoștințele dobândite din cuprinsul acestora, pe lângă experiențele culese din peripețiile vieții, mai este necesară și o predispoziție personală proprie, ca la orice artă. Precum nu poate deveni nimeni poet, pictor sau sculptor numai cu ajutorul învățăturii din cărți dacă nu a fost înzestrat cu talent deosebit, tot așa nu poate deveni nimeni istoric fără o similară înzestrare cu talentul de a înțelege și cu darul de a reinvia trecutul.

Adevărat că talentele mari se pot manifesta și fără pregătire tehnică, fără vreo școală specială. Cunoaște și istoriografia noastră, ca și istoriografia altor neamuri, asemenea manifestări de puternice talente innăscute, de diletanți cari au fost în stare să dea opere de valoare. Cu atât mai de valoare vor fi operele celor talentați, dacă în timpul studiilor universitare vor căuta să-și însușească în măsură cât mai deplină cunoștințele tehnice și metodele, proprii să le înlesnească și promoveze dificila muncă științifică. Sub acest raport, Institutul nostru de Istorie Română din Cluj se crede în drept să afirme că nu a prețuit nici până acum și nu va prețea nici în viitor, să pună la îndemâna studenților de talent și de vocațiune toate mijloacele de trebuință pentru o cât mai metodică pregătire, ca să poată deveni elemente folositoare în slujba adevărului științific și a năzuințelor de progres obștească al Patriei întregite“.

Și acest volum, ca cele premergătoare, cuprinde câteva studii massive de erudiție și doctrină istorică, privind trecutul României și al Europei răsăritene, precum și o bogată cronică de miscellanea și recenzii. De amintit: I. Lupaș, *Realități istorice în Voevodatul Transilvaniei din sec. XII—XVI*, în care se expune cu o bine cunoscută competență gena și dănuirea voevodatului ardelean, stăruindu-se pe bună dreptate asupra importanței elementului autohton românesc în epoca încheșării formelor politice și sociale din această regiune. Restul volumului e în întregime scris de foști elevi și de actualii membri ai Institutului. I. Moga, *Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei în veacul XVII*; G. Duzinchevici, *Miron Barnovschi Movilă și Polonii*; D. Prodan, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*; și în sfârșit, studiul tânărului orientalist A. Decei, *Românii din veacul al IX-lea până în al XII-lea, în lumina izvoarelor istorice armenesti*, — într'un domeniu foarte puțin explorat până acum din punctul de vedere al Istoriei românești.

Cine cunoaște viața universitară sub toate aspectele ei, a pu-

tut constata de mult că Institutul de Istorie română nu e numai un capitol în bugetul cheltuelilor statului, ci, ca puține altele, un centru de studii și lucru științific desfășurat într'un spirit academic de înțelegere și stimă pentru munca oricui. Ospitalitatea și dragostea cu care e primit aici oricine, dela savantul consacrat până la cel mai smerit începător, e nota pe care a imprimat-o acestui așezământ profesorul I. Lupaș, ca un adevărat spiritus rector, stimulează toate pornirile spre studiu și muncă științifică și povățuește pe calea cea bună pașii nesiguri ai tineretului studios. Cu generozitatea celui ce are în urma sa o viață de luptă închinată științei și culturii neamului, acest maestru al istoriografiei ardelenne înțelege să întrebuințeze experiența și autoritatea sa nu spre a întârzia sau copleși, cum adesea se întâmplă, pe cei mai puțin experimentați, ci spre a cultiva în cât mai multe suflete tinere dragostea pentru cercetarea trecutului național.

Numeroșii tineri formați în această școală istorică prezintă cea mai bună cheazășie că sămânța cea bună aruncată cu dărnicie a căzut în pământ roditor, și că dragostea de muncă științifică închinată trecutului românesc va continua să dea roade îmbelșugate.

ION I. RUSSU

I N S E M N Ă R I

Cine se mai îndoiește astăzi de puterea de muncă și creație a d-lui Mircea Eliade? Diversitatea domeniilor, în care își exercitează excelențele sale calități de om al spiritului, în loc să-i toacească și să-i superficializeze sensibilitatea, i-o adâncește și i-o înflăcărează, dându-i amploarea zborului de vultur. Într'adevăr, polivalența spirituală a personalității lui Mircea Eliade nu-și găsește precedent decât în Cantemir, Hașdeu și N. Iorga. Păstrând toate proporțiile cuvenite, înouă ne place să-l încadrăm în această familie de spirite polidimensionale. Activitatea multiplă și serioasă de până acuma, pe care Mircea Eliade a desfășurat-o cu o putere singulară, îndreptățește cu prisosință această apropiere. De doi ani încoace Mircea Eliade conduce, cu multă pricepere și pregătire, revista de filosofie și istoria religiilor „Zalmoxis”. Scrisă în limbile franceză, engleză și italiană, această publicație de înaltă ținută occidentală, tipărită totuși în țară, este o mare cinste pentru Mircea Eliade și pentru obrazul României. Intenția noastră nu este de a prezenta cuprinsul extrem de bogat, serios și greu de înțelesuri, al acestei publicații, ci numai de a semnala intelectualilor noștri existența ei. Dar atâta n'ajunge! Fapta lui Mircea Eliade, admirabila lui faptă, trebuie încurajată și răsplătită. Asta nu se poate face decât prin abonarea și citirea regulată a revistei. Recomandăm,

deci, cu toată căldura, această unică publicație internațională, îngrijită de tâmpla tutelară a unui Român. Am auzit, în ultimul timp, că revista lui M. Eliade nu mai apare din — lipsă de bani. E o datorie a noastră a tuturor, dar mai ales o datorie a intelectualilor noștri să facă, prin toate mijloacele, să continue eminenta publicație a lui Mircea Eliade. Răspunzând afirmativ la această invitație, elita noastră intelectuală ar face o faptă de o rară frumusețe spirituală.

Din dragostea pentru spirit și frumos a d-lui Ioan St. Botez și a poetului Vladimir Cavarnali, apare din lunie 1939, la Bolgrad, interesanta revistă de cultură „Moldavia”, în paginile căreia infloresc deopotrivă poesia, literatura, muzica, arta plastică, eseul și cronicile de toate nuanțele. „Moldavia” a pornit la drum, după cum se rostește „*cuvântul de început*”, „din îndemnul frământărilor sufletești a câtorva inși care cred în puterea dăruirii spirituale pentru călăuzirea oamenilor către lumea idealului. Din truda acestora, din dragostea celor ce vor găsi liniștea spirituală și sufletească în paginile ei, precum și din ceea ce conștiința națională și sufletul tradiției aduce la temelia ei, *Moldavia* va lăsa poate amintirea unei clipe luminoase în evoluția culturii românești”. Fără îndoială, penele d-lor Vladimir Cavarnali, Ioan St. Botez, Ion Grămadă, Mihail Ilovici, Octavian Dănilă și a celorlalți colaboratori sunt chezașia împlinirii acestei misiuni.

La 22 Decembrie 1939, poetul, gânditorul și teologul Nichifor Crainic a împlinit cincizeci de ani, dintre care, mai mult de jumătate, sunt plini de avânturi, de creație, de frenezie luptătoare, toate, puse, cu pietate și devoțiune, în slujba de mărire a neamului. Convinși de valoarea excepțională a acestei personalități polivalente, a cărei contribuție originală la cultura și literatura noastră este unanim recunoscută, un grup de prieteni și admiratori, în frunte cu filosoful academician I. Petrovici, a hotărât să-i aducă, la cumpăna celor cincizeci de ani, prinosul lor de laudă și grațitudine, consacrand acest propas festiv ca pe un eveniment victorios al spiritualității românești, pe care Nichifor Crainic o reprezintă cu strălucire singulară. În acest scop, s'a hotărât scoaterea unui număr festiv pe luna Martie al revistei „Gândirea”, din care străduințele de nouăsprezece ani ale lui Nichifor Crainic au făcut cel mai reprezentativ, mai curat, mai frumos și mai grăitor obraz al spiritualității panromânești. Deocamdată ne mărginim la semnalarea acestui eveniment cultural, cu toată bucuria, rezervându-ne dreptul de a reveni asupra lui la momentul potrivit.

În preajma sărbătorilor Crăciunului, o notă dintr'un ziar francez, ce poartă o deosebită grijă poeziei și faptelor eroice, ne-a adus vestea că poetul Patrice de la Tour du Pin, una din gloriile majore ale celei mai tinere poezii franceze, după ce a fost rănit la cap, a căzut prizonier la nemți. Această întâmplare de pe frontul

a

de vest, a cărei victimă^a fost tânărul zeu al poeziei lirice franceze de azi, ne poartă gândurile pe câmpurile funerare ale războiului mondial, unde poeții, acești eroici ostași ai spiritului, și-au îngropat oasele și elanurile, ca o supremă și totală jertfă adusă Molochului. Nume ca al lui Alain-Fournier, neuitatul autor al lui „Le Grand Meaulnes“, roman de unice și mari promisiuni, ce a făcut epocă în scrisul francez, Charles Péguy, acest *Vates* al eternității franceze, Georg Trackl, iar la noi M. Săulescu, și atâția alții, fii aleși ai tuturor națiunilor, ne dau motive de triste meditații pe buza de prăpastie unde se găsește din nou mult încercatul nostru continent. Toți aceștia au plecat în cadența gravă, eroică și îndoliată în numele Patriei, dar nu s’au mai reîntors pe scuturile și aripele albe ale victoriei. Poate deaceia, împăcat cu gândul morții, evoca, cu atâta eroică indoliere, Charles Péguy cadența gravă a feciorilor Franței ce plecau la războiu, lăsând în urmă doliu și durere: „Vous en avez tant mis dans les plis d’un long deuil D’entre ceux qui marchaient faciturnes et braves. On vous en a tant pris jusque sur votre seuil, D’entre ceux qui marchaient invincibles et graves“. Desigur, actualul prizonier de războiu, cântărețul de cosmice rezonanțe, Patrice de la Tour du Pin, s’a gândit de nenumărate ori la durerea reținută, dar plină de svâcnirile nefericirii, ale acestor versuri. Cine știe, soarta va fi poate mai îndurătoare cu dânsul, redându-l acelei maiestuoase „Somme de Poésie“, în care critica franceză întrevede o operă poetică de grandoare dantescă. Dar despre *legenda mistică și poetică* a lui Patrice de la Tour du Pin și mai ales despre cea unică „*La Vie recluse en Poésie*“ ne vom rosti, pe larg, cu alt prilej. De data asta ne exprimăm doar dorința fierbinte de a-l vedea iarăși întors pe tronul suveranității sale poetice.

În ziua de 4 Decembrie trecut, d-l Tudor Vianu a ținut la Cluj o conferință, bogat ilustrată, despre „*Structura Metaforei*“. În partea de expunere istorică, lecția d-lui Vianu a fost bună și grea de învățăminte. În partea de sinteză finală, unde a căutat să identifice cele două tipuri de metafore distinse de Lucian Blaga, metafora plasticizantă și metafora revelatoare, cu anumite maniere istorice de interpretare ale acestui fenomen, credem că d-l Vianu, printr’o suplă și dibace dialectică a comparațiilor, a alterat adevărul, încercând să reducă teza despre metaforă a lui Lucian Blaga la numitor comun. Găsind, grație unei optici strâmbe de a privi problema, că metafora plasticizantă corespunde mai ales felului de a vedea metafora în antichitate, iar metafora revelatoare corespunde concepției romantice, dl Vianu, pe care îl știam un spirit al nuanțelor și al distincțiunilor celor mai fine, se face că uilă bogăția de semnificații metafizice și ontologice, ce formează farmecul tare și originalitatea interpretării date de Blaga acestui fenomen de cultură. Nu, d-le Vianu, n’aveți dreptate, nici chiar atunci când, printr’un șireflic de răsturnare a perspectivei de interpretare, căutați să înlocuiți metafora revelatoare cu ideea adâncimii metaforei, care, deși se pare a fi bogată în consecințe, e departe de cuprinsurile onto-

logice și de nivelurile metafizice, pe care Lucian Blaga le atribuie celei dintâi, în economia generală a sistemului său filosofic. Dacă dl Vianu ținea seamă de acest fapt, anume că teza despre metaforă nu este decât urmarea unei viziuni profund personale a lui Blaga despre rosturile ultime și supreme ale omului, nu s'ar fi decis așa de repede să o reducă, fără părere de rău, la numitorul comun. Și-ar fi dat seama atunci, poate, că poziția de pe care privește metafora Lucian Blaga, adâncă și originală, n'are nimic comun cu antichitatea și nici cu romanticii. Rostul metaforei, după concepția Lui Blaga, nu este nici de a spori intuitivitatea limbii, nici numai de a cunoaște, nici de a suplini sărăcia expresivă a limbii, nici numai de a personifica, ci acela de a revela, într'un anume fel, misterul existențial. Fiind un mod ontologic de expresie al omului, ce vecuește sub semnul misterului și al revelației, metafora, în concepția lui Lucian Blaga, este un depozit de transcendențe și de semnificații metafizice. Exploziile de lumină ale metaforelor revelatoare nu sunt decât încercările omului, miruit cu duh demiurgic, de a revela misterul ontologic. Blaga merge așa de departe, în acest sens, încât definește omul ca un animal metaforizant. Măsurați distanța între bogăția metafizică și ontologică a concepției sale și puținătatea de idei a celorlalți!

GRIGORE POPA

S'a împlinit un secol, în Ianuarie 1940, dela apariția revistelor literare și istorice ale marelui cititor al Statului României Moderne, Mihail Kogălniceanu: — *Dacia Literară și Arhiva Românească*. „Fundatia Culturală Mihail Kogălniceanu“ publică — în continuarea celor două tomuri de acum o sută de ani (mare răstimp pentru cultura tânără a unui popor, așa de necăjit ca al nostru!) Tomul III din *Arhiva Românească*. (Buc „Cartea Românească“, 1939). Este o neprefăcută culegere de documente și studii de un interes indiscutabil, la care se adaugă discuțiuni și note, precum și recenzii, Cronica Fundației culturale M. Kogălniceanu și Indexurile necesare. Revista e pusă sub conducerea unui comitet de specialiști care garantează continuitatea: Damian P. Bogdan, N. Georgescu—Tistu, Ilie Minea, Constantin Moisil, Aurelian Socerdoșeanu, Dan Simionescu, Emil Vărtosu, — aproape toți autorități cunoscute, și sub redacția istoricului tânăr ieșan C. I. Andreescu direcția având-o d. Mihail Kogălniceanu. Vom reveni într'un număr apropiat asupra însemnatei publicațiuni.

Volumul II. din *Insemnări zilnice* de T. Maiorescu publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de d. I. Rădulescu-Pogoneanu, a apărut de curând, în editura „Socec“ București, într'un cuprins de 383 p. Jurnalul lui Titu Maiorescu, publicat în acest vol. II, conține însemnările dintre anii 1881—1886. Este revelator, cași primul volum. Vom reveni într'un mic studiu pentru amândouă volumele.

ROMULUS DEMETRESCU

D-l Emil Cioran, tânăr gânditor, necontestat stăpân al unor avântate elanuri lirice, care uimesc și sguđuie, a dat la iveală de curând o nouă carte: „Amurgul gândurilor“ (Sibiu, 1940, edit. Aut.) Reamintim aci cărțile publicate de către d-l E. Cioran. Iată lista lor: 1. „Pe culmile disperării“, 1934 (Premiată de Fundațiile Regale), 2. „Cartea Amăgirilor“, Cugetarea, 1936. 3. „Schimbarea la față a României“, Vremea, 1936, 4. „Lacrimi și Sfinți“, 1937 (Edit. Aut.), și 5. „Amurgul gândurilor“, 1940. Ultima carte a d-lui Cioran deci este a 5-a în serie. Mai adaugăm că întreagă opera aceasta e un vulcan de gânduri, o filosofie, în mare parte, foarte personală. Ca orice lucrare filosofică ea cere un oare care efort pentru a fi parcursă. Nu putem aștepta, prin urmare, să fie larg desbătută și agreată. Dar a o trece sub complicitatea tăcerii totale, ori a o debita cu ironii, e mai mult decât o rușine. Emil Cioran, cu tot cortegiul său de viziuni și gânduri sinistre, e un oaspete interesant la masa spiritualității românești, recunosc, și căm încomod, fiindcă ne turbură nițel comoditatea și lenea vieții în care ne complacem. Cărțile lui Emil Cioran însă ar trebui citite, desbătute, și eventual, combătute... Dar aceasta necesită muncă și pregătire temeinică. Până atunci tânărul gânditor va scrie alte cărți scoase din avaturile sale spirituale și va suferi ignorarea sau noroiul contemporanilor...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sărbătoririi centenarului lui Titu Maiorescu, i s'au dat în toată țara proporții excepționale. Omagiul cel mai ales, în forma cea mai strălucită rămâne totuși comemorarea dela Academia Română. Discursurile solemne rostito acolo cu acest prilej poartă în ele ceva din graiul eternității. Au vorbit D-l C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei, M. S. Regele Carol II. și D-l prof. I. Petrovici. D-l C. Rădulescu-Motru a evocat succint activitatea lui T. Maiorescu la Academie timp de 50 de ani. Luând cuvântul M. Sa Regele a spus în rezumat următoarele judecăți profunde: „În activitatea lui imensă, atât literară, cât și academică și politică, va trebui desprinsă în deosebi, nu atât opera sa, cât influența covârșitoare pe care a avut-o acest om asupra dezvoltării culturale a țării sale. Titu Maiorescu prin felul cum a înțeles el critica, rămâne un mare îndrumător. Meritul său mare însă mai rezidă în ceva. În o vreme, când așa de puțini aveau încredere în puterea de creațiune a intelectualității românești, Maiorescu a fost unul dintre pușinii cari au crezut și au văzut. El a văzut că în viitor cultura românească se va putea desvolta cu pași uriași și își va putea lua un loc de frunte în cultura mondială...“ Cuvântarea D-lui prof. I. Petrovici, oratorul festiv, este portretul cel mai strălucit, zugrăvit într'o limbă a cărei claritate întotdeauna uimește. Un elogiu formulat pe măsura marelui sărbătorit. Iată în rezumat schelăria discursului: Poporul român, care iubește atât de mult bunul simț, a găsit în Titu Maiorescu pe omul la care echilibrul, măsura, tactul și cumințenia formează tră-

sătura cea mai caracteristică. Faptul că figura lui Maiorescu interesează deopotrivă toată suflarea românească, este explicabil prin aceea că el aparține Ardealului prin ascendență, Olteniei prin locul de naștere, Moldovei prin faptul de a se fi integrat elitei moldovene și Munteniei prin faptul de a fi avut la București ani îndelungați de domnie spirituală și de apoteoză a vieții lui. Opera lui Maiorescu are caracterul eminamente național, deși el debutase pe arena gândirii mondiale. A preferat scena mai restrânsă a nevoilor locale, pentru a putea sta în slujba culturii românești. Alți culegători de ai noștri cari au ținut mai puțin socoteală de interesele culturii noastre și au făcut speculațiuni abstracte, poate că și-au rezervat locuri mai importante în Pantheonul culturii mondiale. Aceștia nu pot rivaliza cu Maiorescu ca exponenți ai spiritualității autohtone în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În Maiorescu sărbătorim atât pe comandantul victorios al unor lupte câștigate cât și pe precursorul unor biruinți recente. El rămâne și în viitor un model pentru tot ce va trebui să se facă în acele domenii unde tronează încă întunericul. Activitatea spirituală a lui Maiorescu nu s'a desfășurat numai pe o singură linie, ci a fost felurită și multi-laterală. Faptul de a fi avut activitate filosofică, de critic, de filolog, de om politic, de istoric și de profesor, n'ar fi fost suficient să-i creze nemurirea, dacă el n'ar fi avut și originalitate. Ca filosof importanța lui cea mare constă în celebrele lui lecțiuni ca profesor universitar. Originalitatea lui Titu Maiorescu s'a manifestat în activitatea de critic cultural și literar. Maiorescu nu făcea operă speculativă, ci de aplicație pe teren. Nu era în privința aceasta un tereoticean abstract, ci un chirurg. În opera lui de chirurgie trebuiesc apreciate, arta, talentul, precizia și norocul cu care a executat. Teoriile au putut fi împrumutate, dar tehnica a fost autentic maioresciană și, fără contestare, de un rang superior. În vremea tinerețelor lui Maiorescu domnea o învălmășală de cuvinte și noțiuni neprecise. Maiorescu a luptat împotriva acestui haos, fapt pentru care a fost atacat și insultat. După un număr de ani în care adversarii au încercat numeroase bătălii, rezistența a început să slăbească. A venit un moment în care nici un om serios n'a mai putut susține și urmări înlocuirea limbii românești arhaice și populare cu un absurd jargon latinizant. A venit deasemenea momentul când lumea a început să deosebească știința adevărată de erudiția deșartă, adesea improvizată și teatrală: a venit apoi și vremea când nu se mai confunda orice găngureală rimată, sau orice declamație retorică cu adevărata poezie izvorită dintr'o simțire sinceră și cu expresie proaspătă, neobișnuită. Maiorescu a înscris dela început poezia eminesciană pe drapelul „Nouei direcții”. Critica sa a biruit, nu de îndată, dar nici din cale afară de târziu. Maiorescu ca om politic și orator parlamentar a avut un rol de seamă. Fără comparație, mai însemnată este însă chestiunea atitudinii politice a lui Maiorescu. Ținuta sa morală pe acest teren alunecos, în mod constant a practicat abnegația și desinteresarea. Titu Maiorescu a fost peste tot o armonie — în faptă, în vorbă și

în scris. Alți oameni de conducere îl vor fi depășit probabil în descoperiri de ordin concret, material — dar ca priveliște armonică, dansul a fost fără egal, căci cel puțin pe tărâmurile noastre, nimeni n'a încarnat mai bine ceea ce filosoful Leibnitz a socotit ca lege supremă a universului: *armonia*. Osebit de tot ce a realizat în cultura și viața românească, Titu Maiorescu a avut geniul armoniei desăvârșite, cu jertfirea a tot ce putea să turbure această armonie la nevoie cu jertfa lui însuși". Anevoie s'ar putea spune ceva mai complet și mai devăvârșit despre marea personalitate a lui Titu Maiorescu. Olimpica lui trăire a exercitat în jurul său o influență asemănătoare cu cea a anticilor filosofi. Influența aceasta n'a încetat încă. Răsfoirea criticilor și a studiilor lui formulate înainte cu o jumătate de secol își păstrează încă întreagă prospețimea și actualitatea. Pentru toate câte ne-a învățat și ne învață, îi datorăm profunda noastră recunoștință.

TEODOR MURĂȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PAGINI LITERARE

Îngrijite de: **V. Beneș, M. Beniuc, Romulus Demetrescu,
Teodor Murășanu, Grigore Popa, Yvonne Rossignon**

La Redacția noastră se pot comanda:

„Pagini Literare”, An. I,	— 120 lei franco
„Pagini Literare”, An. II,	— 120 ” ”
„Pagini Literare”, An. III,	— 180 ” ”
„Pagini Literare”, An. IV,	— 180 ” ”
„Pagini Literare”, An. V,	— 240 ” ”
„Pagini Literare”, An. VI,	— 240 ” ”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ABONAMENTUL:

În țară pentru particulari	Lei 240—	anual
” ” ” școli și biblioteci ”	400—	”
” ” ” aut. și instituțiuni ”	600—	”
” străinătate	800—	”
Abonament de sprijin	” 1.000—	”

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal.

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

Tiparul tipografiei „Arieșul” S. A., Turda 81—40